

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Kaakon kaksikon vapaa-aikapalvelut omassa
toimintaympäristössään**

Sari Rasi

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Toukokuu / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Sari Rasi	Sivumäärä 52 ja 1 liitesivu
Työn nimi Kaakon kaksikon vapaa-aikapalvelut omassa toimintaympäristössään	
Ohjaava opettaja Reijo Viitanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Virolahden kunta, Auli Hyttinen	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli löytää kunnan vapaa-aikapalveluiden rooli kunnallisten palveluiden kokonaiskentässä. Pyrkimyksenä oli avata vapaa-aikapalvelujen sisältöä ja punnita niiden arvoa nykyään kiivaana käyvässä kuntaudistuskeskustelussa sekä palveluiden arvottamisessa. Otin työssäni tarkastelunäkökulmaksi vapaa-aikapalveluiden merkityksen kuntalaisten hyvinvoinnin ja elämän laadun kannalta.</p> <p>Työni tilaajana oli Virolahden kunnan sivistystoimi, joka tarjoaa vapaa-aikapalvelut sekä Virolahden että Miehikkälän kunnille isäntäkuntamallin mukaisen sopimuksen perusteella. Selvitin työssäni näiden kuntien eli Kaakon kaksikon vapaa-aikapalvelujen tilannetta omassa toimintaympäristössään. Vapaa-aikapalveluihin kuuluu meidän kunnassamme kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimi. Toimintaympäristön kuvauksesta voivat varmaan kaikki pienet kunnat, joiden vapaa-aikapalvelut koostuvat samoista toimialoista, löytää paljon yhteisiä elementtejä.</p> <p>Perustin selvitykseni kirjallisuuden lisäksi Opetus- ja kulttuuriministeriön säätämiin toimialakohtaisiin lakeihin, Lapsi- ja nuorisopoliittiseen kehittämissohjelmaan vuosille 2012 - 2015 sekä muihin toimintaamme sääteleviin seutukunnallisiin ja paikallistason ohjeistuksiin. Lisäksi haastattelin lähimpiä päätävissä asemassa olevia yhteistyökumppaneitamme kunnan eri toimialoilta. Näiden lähteiden ja oman toimialani tarkastelun perusteella löysin vapaa-aikapalveluille oman paikkansa kunnallisessa palveluverkostossa.</p> <p>Tämän opinnäytetyöni perusteella voin havainnollisesti esittää kuntapäätäjille vapaa-aikapalvelujen merkityksen osana kunnan hyvinvointi-, terveys- ja elämänlaatu palveluita. Oman työni kehittäminen on helpompaa, kun toiminnan perusteet ovat selvillä ja yhteistyökumppaneiden toiveet ja tarpeet on kartoitettu. Yhteistyössä kunnan muiden toimialojen ja paikallisten yhdistysten kanssa pystymme takaamaan kuntalaisille paremmat palvelut, jotka perustuvat vahvasti ennaltaehkäisevän työn menetelmiin.</p>	
Asiasanat vapaa-aika, vapaa-aikatilat, vapaa-aikatoimi, ympäristö, hyvinvointi	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Sari Rasi	Number of Pages 52 + 1
Title The working environment of the leisure services in the Kaakon kaksikko	
Supervisor Reijo Viitanen	
Subscriber and/or Mentor The Municipality of Virolahti, Auli Hyttinen	
Abstract <p>The purpose of the thesis was to collect information on leisure services in a municipality. I would like to know if we had to work all alone or if it is better to work together with somebody else. Nowadays people talk a lot about incorporating many municipalities together and that way they could make their services more efficient and cheaper. My purpose was also to show that leisure services are part of the municipalities' welfare services.</p> <p>I made my scholarly thesis to the municipalities of Virolahti and Miehikkälä. They are called together as Kaakon kaksikko. I studied what kind of environment their leisure services are working in. The leisure services included cultural activities, physical activity and youth work. I think we are working in situations in the same kind of as the other little municipalities.</p> <p>The data were collected from literature and the laws for all our activities made by The Ministry of Education and Culture. The Ministry has also that Children and Youth Policy development program for 2012 - 2015 that we are reading and some district or local programs that we must obey. I interviewed the managers of the other branches of our municipality. After reading and interviewing I think that these results suggest that we have our own place within others. We have some specialties that we can do and together with other branches and local associations we can offer the best services to our customers.</p> <p>The findings indicate that we can offer the welfare-, healthy- and good quality of life services to all our customers. First of all we have preventive touch in our work. Now I can show it clearly also to my employer and the people who make the decisions.</p>	
Keywords leisure, recreation facilities, free-time work, environment, welfare	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
2 KUNTIEN VAPAA-AIKAPALVELUITA MÄÄRITTELEVÄT LAKIPERUSTEET JA MUU OHJEISTUS	7
2.1 Laki kuntien kulttuuritoiminnasta	8
2.2 Liikuntalaki	8
2.3 Nuorisolaki	9
2.4 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012 – 2015	10
2.5 Seudullinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	12
2.6 Kuntastrategia	13
3 HYVINVOINTI KÄSITTEENÄ	14
3.1 Hyvinvoinnin edellytykset	14
3.2 Perustarpeet	15
3.3 Psyykinen hyvinvointi	17
3.4 Ennaltaehkäisevä työ	19
3.5 Syrjäytymisen ehkäisy	20
3.6 Sosiaalinen pääoma	22
3.7 Osallisuus	23
4 KAAKON KAKSIKON VAPAA-AIKAPALVELUT	23
4.1 Asiakkaat ja palvelut	24
4.2 Toimintasuunnitelma vuodelle 2013	25
4.2.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen	26
4.2.2 Vapaan kansalaistoiminnan aktivointi	29
4.2.3 Aikuisväestön hyvinvointipalvelut	30
5 PALVELUIDEN TUOTTAMINEN	30
5.1 Oma toiminta	30
5.2 Yhteistyö muiden hallintokuntien kanssa	31
5.3 Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa	34
5.4 Muut yhteistyöverkostot	34
6 VAPAA-AIKAPALVELUT KUNNAN MUIDEN HALLINTOKUNTIEN NÄKÖKULMASTA	36
6.1 Paras toimialojen välinen yhteistyömuoto ja tulevaisuuden odotukset	37
6.2 Vapaa-aikapalvelut hyvinvointipalveluina ja osana kuntapalveluita	40
6.3 Kaakon kaksikko asumisympäristönä ja elämänlaatupalvelujen tuottajana	41
6.4 Yhdistystoimijan näkökulma	42
7 LOPPUPÄÄTELMÄT	43
LÄHTEET	50
LIITE 1	53

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Kaakon kaksikon vapaa-aikapalveluiden merkitys kunnan tarjoamien palveluiden kokonaisuudessa. Vapaa-aikapalveluilla tarkoitetaan tässä yhteydessä nuoriso-, liikunta- ja kulttuuripalveluita. Tarkastelen asiaa hyvinvointipalvelujen näkökulmasta. Nykyisten kuntaliitosneuvotte- lujen ja jatkuvien taloudellisten säästövaatimusten aikana tehdään usein ehdotuksia uusista toimintatavoista. Ne vaativat näkemystä siitä, miten kunnan pitäisi järjestää toimintansa ja minkälaisia palveluita kunnan kuuluisi tulevaisuudessa tarjota. Samal- la halutaan usein arvottaa kunnan eri palveluita tärkeysjärjestykseen. Näihin kysy- myksiin haluan tässä opinnäytetyössäni paneutua vapaa-aikapalveluiden osalta. Työni tilaajana on Virolahden kunnan sivistystoimi, jonka hallinnon alaisuuteen va- paa-aikapalvelut kuuluvat.

Virolahden ja Miehikkälän kunnat sijaitsevat Suomen kaakkoisimmassa osassa. Vaa- limaan raja-asema on Virolahden kunnan alueella. Kaakon kaksikolla tarkoitetaan Virolahden ja Miehikkälän kuntien välistä isäntäkuntamallin mukaista palveluyhteis- työtä. Kummallakin kunnalla on omat valtuustonsa ja hallituksensa. Virolahden kunta tuottaa kummallekin peruskunnalle hallinnolliset tukipalvelut sekä sivistystoimen ja teknisen toimen palvelut. Miehikkälän kunta tuottaa sosiaali- ja terveystoimen palve- lut. Kaakon kaksikossa on yhteensä noin 6 000 asukasta joista alle 29 -vuotiaita on reilu viidesosa ja vanhusväestön osuus kasvaa jatkuvasti. Kuntien välinen palveluso- pimus on ollut voimassa vuodesta 2007 asti. Tänä aikana Virolahden kunta on neu- votellut kaksi kertaa kuntaliitoksesta Haminan kaupungin kanssa ja ensimmäisissä neuvotteluissa mukana oli myös Miehikkälän kunta.

Vapaa-aikatoimen palveluksessa ovat täysiaikaisina työntekijöinä kulttuuri- ja vapaa- aikasihteeri, liikunnanohjaaja ja vapaa-aikaohjaaja. Lisäksi kesäaikana on palkattu harjoittelijoita uimakouluihin ja kesäleireille. Nuorten työpajatoiminta ja kolmen nuori- sotilan toiminta sekä Miehikkälän kunnan kulttuuritoimen palvelut ja osa terveysliikun- taryhmistä järjestetään ostopalveluina kuntayhtymältä, yhdistyksiltä tai yrityksiltä. Kuntien alueella on vilkasta yhdistystoimintaan ja vapaa-aikapalveluiden sisältämällä

toimialoilla paikkakunnallamme on 6 nuorisoyhdistystä, 18 liikuntayhdistystä ja 9 kulttuuri- tai kyläyhdistystä.

Opinnäytetyössäni olen käyttänyt alaan liittyvää kirjallisuutta, tehnyt dokumenttianaalyysejä eli tarkastellut vapaa-aikapalveluille asetettuja toimintaohjeita ja tavoitteita erilaisissa asiakirjoissa. Haastattelin Kaakon kaksikon johtavia viranhaltijoita Virolahden sivistystoimenjohtajaa, teknistä johtajaa ja kunnanjohtajaa sekä Miehikkälän sosiaali- ja terveysjohtajaa. Halusin mukaan myös yhdistysnäkökulman ja haastattelin Kaakonkulman 4H-yhdistyksen toiminnanjohtajaa. Lisäksi olen käyttänyt opinnäytetyössäni omaa pohdintaa, joka perustuu 25 vuoden työkokemukseen vapaa-aikatoimen palveluksessa Virolahden kunnassa.

Aluksi selvitin toimialamme tarkoituksen ja tehtävät Opetusministeriön säätämien lakiperusteiden näkökulmasta. Meidän toimintaamme säätelevät kolmelle eri toimialalle säädellyt lait eli laki kuntien kulttuuritoiminnasta, liikuntalaki ja nuorisolaki. Näiden lakitekstien lisäksi on olemassa paljon erilaisia ohjelmia, suunnitelmia ja strategioita. Otin tarkasteluun lähinnä lapsia ja nuoria koskevat ohjeistukset, koska he ovat kuitenkin toimintamme pääasiallinen kohderyhmä. Tärkeimpinä ja suuntaa antavimpina näistä ohjeistuksista voidaan mielestäni pitää Valtioneuvoston neljän vuoden välein julkaisemaa Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa. Seutukunnallisista ohjelmista käsittelin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa ja kuntatasolla Miehikkälän ja Virolahden kuntien kuntastrategioita. Lopullisesti käytännön toimintamme määrittelee Virolahden sivistyslautakunnan hyväksymä vuosittainen toimintasuunnitelma.

Selvitin palvelujemme teoreettista tietoperustaa yksilön ja yhteisöjen hyvinvoinnin näkökulmasta. Hyvinvointi on laaja ja paljon tutkittu käsite. Silti siitä on joskus vaikeaa saada kiinni, koska tutkimukset voidaan tehdä eri näkökulmista ja hyvinvointi on ihmisen oma henkilökohtainen tuntemus joka riippuu ajasta, paikasta ja sen hetkisestä olosuhteista. Koska Suomessa ihmisten perustarpeet toteutuvat yleisesti ottaen hyvin, niin itsensä toteuttamisen tarpeet ovat nousemassa aina vain tärkeämmälle sijalle ihmisten elämässä. Hyvinvoivat ihmiset ovat myös tärkeä voimavara yhteiskunnallisina toimijoina. (Raijas 2008, 1.) Tarkastelin tässä opinnäytetyössäni hyvinvoinnin edellytyksiä ja perustarpeita, syrjäytymistä ja sen ehkäisyä sekä yhteisön mukanaan tuomaa hyvinvointia ja osallisuutta.

Halusin avata vapaa-aikapalveluiden tavan toimia palvelujen järjestäjänä yksin ja erilaisten verkostojen avulla. Avasin toimintasuunnitelman mukaiset palvelut, jotta voin peilata niitä ylhäältä päin tuleviin ohjeistuksiin, oman kunnan sisäiseen palvelutuotantoon ja muiden toimijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Ajan kuluessa ohjeet muuttuvat, palveluorganisaatiot rakennetaan uudelleen ja yhteistyökumppanit vaihtuvat. Tämä aiheuttaa sen, että minkäänlaiset mallit ja toimintatavat eivät ole pysyviä ja niitä pitää olla valmis arvioimaan aina uudelleen. Jokaisen yksityiskohdan muuttuminen voi vaikuttaa asiakkaille tarjottavien palveluiden kokonaisuuteen ja niiden kehittämiseen.

Haastattelujen avulla pyrin selvittämään kunnan muiden toimialojen näkemystä vapaa-aikapalveluista ja meidän toimintamme merkitystä yhteistyökumppanina sekä yleisessä kuntakuvan luomisessa. Tarkoituksena oli herättää keskustelua siitä mihin vapaa-aikapalvelut toimintansa puolesta voisivat toisten toimialojen mielestä sijoittua laajemmissa organisaatioissa. Näiden kysymysten kautta pyrin löytämään sen, mitä toimintoja yhteistyökumppanit kokevat tärkeiksi ja mihin suuntaan meidän kannattaisi toimintaamme kehittää. Samoja näkökulmia etsin yhdistystoimijan haastattelusta, jotta vapaa-aikapalvelut voisivat entistä paremmin luoda edellytyksiä tärkeimpien kunnan ulkopuolisen yhteistyökumppanien, paikallisyhdistysten toiminnalle.

Opinnäytetyöni on enemmän selvitys kuin varsinainen tutkimus. Loppupäätelmissä olen kartoittanut vapaa-aikapalvelujen aseman ja roolin omassa toimintaympäristössään suhteessa muihin toimijoihin. Kun oman toimialan rooli työorganisaatioissa on selkeä, niin se edesauttaa kehittämään omaa toimintaa ja luomaan järkeviä kehittämistavoitteita asiakkaiden tarpeisiin.

2 KUNTIEN VAPAA-AIKAPALVELUITA MÄÄRITTELEVÄT LAKIPERUSTEET JA MUU OHJEISTUS

Kuntien vapaa-aikapalvelut ovat lakiperusteisia ja ne ovat Opetus- ja kulttuuriministeriön alaista toimintaa. Palveluja säätelevät lait ovat Laki kuntien kulttuuritoiminnasta, Liikuntalaki ja Nuorisolaki. Osa lain mukaisista toiminnoista ja velvoitteista kanavoituu seudullisten Elinkeino- ja ympäristökeskusten (ELY) kautta ja paikallistasolla teh-

tävistä huolehtivat kunnat. Kaakon kaksikossa vapaa-aikapalvelut ovat Virolahden sivistyslautakunnan alaista toimintaa. Lisäksi toiminnan ohjenuorana on erilaisia ohjelmia ja suunnitelmia kuten Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma sekä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja kuntastrategiat.

2.1 Laki kuntien kulttuuritoiminnasta

Kulttuuritoimen tehtävänä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan taiteen harrastamista tai harjoittamista sekä taidepalveluiden tarjoamista. Kunnan kuuluu tarjota asukkailleen mahdollisuuksia taiteen perusopetukseen ja harrastukseen. Kulttuuritoimi tekee kotiseututyötä ja edistää paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista. (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 1992.)

Kaakon kaksikossa tuetaan taiteen harrastamista myöntämällä avustuksia paikallisille yhdistyksille ja toimimalla yhteistyössä kansalaisopiston kanssa. Taiteen perusopetuksesta huolehditaan yhteistyössä musiikkiopiston ja käsityökeskuksen kanssa. Kunta järjestää itse osan toiminnasta ja tapahtumista etenkin lasten ja nuorten osalta, mutta aikuiskulttuurin puolella ja tapahtumatarjonnassa panostetaan yhteistyöhön paikallisten yhdistysten kanssa. Tällä tavoin aktivoidaan ihmisiä tuomaan esille omaa osaamistaan ja edesautetaan samalla paikallisen identiteetin säilymistä. Kulttuuritoimi vastaa kunnan kotiseutuarkistosta, johon kerätään tietoa paikallisesta elämäntavasta ja josta historiantutkijat saavat tietoja omaa tutkimusta tehdessään. Kaakon kaksikon kunnissa on omat kotiseutumuseot, jotka vaalivat paikallista perinnettä, mutta niiden toiminnasta vastaavat tällä hetkellä kuntien matkailu- ja museotoimet. Kulttuuritoimi järjestää museoilla paikalliseen perinteeseen pohjautuvia tapahtumia.

2.2 Liikuntalaki

Liikuntapalvelujen tarkoituksena on edistää liikuntaa sekä kilpa- ja huippu-urheilua. Liikuntaan liittyvällä kansalaistoiminnalla pyritään edistämään kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä sekä erityisesti tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä. Lain mukaan vastuu liikunnan edellytysten luomisesta on valtiolla ja kunnilla, kun taas liikun-

nan järjestämisen päävastuu on liikuntajärjestöillä. Kunnan vastuulle on erityisesti määrätty paikallisen ja alueellisen yhteistyön kehittäminen sekä terveyttä edistävä liikunta. Kunnan tulee tarjota liikuntapaikkoja ja järjestää liikuntaa huomioimalla myös erityisryhmät. (Liikuntalaki 1998.)

Virolahden sivistyslautakunta jakaa vuosittain paikallisten liikuntayhdistysten toimintaan avustuksia. Yleisenä periaatteena on se, että mitä enemmän yhdistys pystyy tarjoamaan toimintaa kuntalaisille, niin sitä enemmän se saa avustuksia. Kunnan liikuntatoimi panostaa omassa toiminnassaan terveyttä edistävään liikuntaan kaikkien ikäryhmien osalta. Kilpa- ja huippu-urheilun edistäminen on yhdistysten tehtävä, mutta kunta tukee toimintaa avustamalla urheilijoiden leirityksiä ja SM -kisamatkoja sekä myöntämällä stipendejä menestyneille urheilijoille. Yhteistyötä eri tahojen välillä kehitetään muun muassa vuosittain kokoontuvissa paikallisten liikuntayhdistysten kanssa pidettävissä palaverissa ja alueellisen järjestön Kymenlaakson liikunta ry:n kanssa. Liikuntapaikoista ja niiden kunnosta vastaa Kaakon kaksikon tekninen toimi, jonka kanssa käydään jatkuvaa vuoropuhelua niihin liittyvistä asioista. Liikuntatoimella on omia erityisliikuntaryhmiä ja niiden kysyntä on koko ajan kasvussa. Osa ryhmistä järjestetään ostopalveluiden avulla tai siirretään muiden toimijoiden alaisuuteen. Tällöin liikuntatoimella on mahdollisuus kehittää omaa toimintaansa ja perustaa uusia ryhmiä tarpeen mukaan.

2.3 Nuorisolaki

Nuorisolaki koskee alle 29 -vuotiaita nuoria. Lailla pyritään tukemaan nuorten kasvua ja itsenäistymistä sekä edistämään aktiivista kansalaisuutta. Lisäksi sillä halutaan parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja ja tukea sosiaalista vahvistamista. Näiden tavoitteiden toteuttamisessa ovat lähtökohtina yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin. Nuorisopolitiikalla tarkoitetaan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamista ja kaikki muu toiminta luetaan nuorisotyöksi. Kunta voi toteuttaa nuorisotyötä yhdessä nuorisoyhdistysten ja nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa ja palveluja voidaan

toteuttaa paikallisesti tai alueellisesti yhteistyössä muiden kuntien kanssa. (Nuorisolaki 2006.)

Lain mukaan kunnan nuorisotyöhön ja -politiikkaan kuuluvat nuorten kasvatuksellinen ohjaus, toimintatilat ja harrastusmahdollisuudet. Kunnan täytyy tukea nuorisoyhdistysten ja nuorisoryhmien toimintaa ja järjestää nuorille tieto- ja neuvontapalveluita. Nuorisotoimintaan on kuuluttava nuorten ympäristökasvatusta sekä liikunnallista, kulttuurista, kansainvälistä ja monikulttuurista toimintaa. Tarvittaessa kunnan on järjestettävä myös työpajapalvelut ja etsivän nuorisotyön palvelut. Nykyisin nuorisolaisissa painotetaan monialaista yhteistyötä, joka tarkoittaa paikallistasolla toteutettavaa eri toimialojen viranomaisten yhteistyötä. (emt. 2006.)

Kaakon kaksikossa on kolme nuorisotilaa, jossa toteutetaan kasvatuksellista ohjausta ja luodaan samalla yhteisöllisyyttä kaikkien kävijöiden kesken. Ennaltaehkäisevää ja kasvattavaa toimintaa järjestetään vuosittain peruskoulun 6. luokkalaisten päihdevalistustapahtumassa ja 7. luokkalaisten ryhmähenkeä edistävässä toimintapäivässä. Harrastusmahdollisuuksia parannetaan yhteistyössä muiden kunnan viranomaisten kanssa ja myöntämällä avustuksia paikallisille yhdistyksille ja nuorisoryhmille. Nuorille ei ole erikseen järjestettyjä tieto- tai neuvontapalveluita, vaan tiedotus vastaa kunnan normaaleja käytäntöjä. Pienenä kuntana toteutamme osan toiminnoista seutukunnallisena yhteistyönä Kotkan ja Haminan kaupunkien sekä Pyhtään kunnan kanssa Etelä-Kymenlaakson nuorisopalvelut nimikkeellä, joka on epävirallinen yhteistyöryhmä. Kaakon kaksikossa järjestetään nuorten työpajatoimintaa ja etsivän nuorisotyön palveluja. Nämä palvelut tuotetaan ostamalla ne Kotkan - Haminan seudun koulutuskuntayhtymältä. Virolahden ja Miehikkälän kunnissa toimii myös Kaakon kaksikon yhteinen monialainen yhteistyöryhmä, joka ohjaa ja koordinoi etsivää toimintaa sekä kuntien työtä lasten ja nuorten hyväksi.

2.4 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012 - 2015

Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman laatiminen perustuu nuorisolakiin. Sen mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Tällä hetkellä voimassa oleva ohjelma on laa-

dittu vuosille 2012 - 2015 ja sen kolme tärkeintä kehittämiskohdetta ovat osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjen hallinta. Kehittämishjelman strategiset tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet ovat:

- Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi.
- Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan.
- Nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyysaste paranee.
- Yhdenvertaisuus toteutuu.
- Tytöillä ja pojilla on tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet.
- Nuorilla on mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti.
- Kaikilla lapsilla ja nuorilla on lähtökohdistaan riippumatta mahdollisuus saada korkeatasoinen koulutus.
- Ennaltaehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä.
- Lasten, nuorten ja perheiden asioita hoidetaan osaavasti ja hyvässä yhteistyössä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012.)

Kaakon kaksikon vapaa-aikapalveluiden toiminnassa ovat nämä näkökohdat otettu huomioon. Osa tavoitteista toteutuu paremmin kuin toiset ja paikallisolosuhteet sekä kulloinkin vallitseva tilanne on otettava huomioon, kun tehdään ratkaisuja siitä, mihin asiaan paneudutaan ensisijaisesti. Kaakon kaksikon monialaisessa yhteistyöryhmässä pohditaan toimintojen priorisoimista, vaikka toimintalinjat viime kädessä päättääkin meidän toimintamme osalta sivistyslautakunta. Nuoria pyritään aktivoimaan ja kantamaan yhteiskuntavastuuta erilaisilla osallistavilla menetelmillä, olivat ne sitten poliittista vaikuttamista, omien asioiden hoitamista tai osallistumista harrastustoimintoihin. Nuorten työllistymismahdollisuuksia edistetään monipuolisesti. Kaikessa toiminnassamme pyrimme huolehtimaan tasa-arvon toteutumisesta ja noudatamme ennaltaehkäisevän työn periaatteita. Kolmen vuoden välein olemme toteuttaneet alueellisesti nuorisotutkimuksen, jonka avulla selvitämme nuorten hyvinvointia ja elinoloja kunnissamme.

Kehittämishjelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttaminen ei voi olla pelkästään vapaa-aikasektorin toiminnan varassa, vaan siihen tarvitaan koko kunnan hallintoa ja toimialoja. Meidän tehtävänä onkin pitää lapsia ja nuoria koskettavia asioita mukana erilaisissa keskusteluissa ja kehittää monipuolisia toimenpiteitä, joilla heidän asemansa ja hyvinvointinsa turvataan tasa-arvoisina kuntalaisina. Siksi nykyisessä

toimintaympäristössämme korostuu entistä enemmän toiminta erilaisten yhteisöjen kesken sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot.

2.5 Seudullinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Alueellisena ohjenuorana toiminnassamme korostuu Seudullinen Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, joka on laadittu Haminan ja Kotkan kaupunkien sekä Miehikkälän, Pyhtään ja Virolahden kuntien yhteistyönä vuosina 2008 - 2009. Sen tavoitteena on lapsiperheiden turvallinen arki, varhainen tuki ja syrjäytymisen ehkäiseminen, monikulttuurisuuden huomioon ottaminen, vastuullinen vanhemmuus sekä lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen (Kaakon kaksikko 2009). Liikuntatoimen osalta on valmisteilla koko Kymenlaakson kattava Terveysliikuntastrategia, jonka tavoitteet ja kehittämisstrategiat otetaan tulevassa toiminnassamme huomioon hyvinvointisuunnitelman tavoin.

Kaakon kaksikon oma käytännön toimenpiteitä sisältävä lisäys Lasten ja nuorten seudulliseen hyvinvointisuunnitelmaan on tehty vuosille 2009 - 2013. Sen yhtenä tavoitteena on panostaminen liikenneturvallisuusvalistukseen etenkin mopoilun osalta. Lasten ja nuorten toimintaympäristöjen viihtyisyys ja meluisuuden vähentäminen koetaan tärkeäksi. Monialaisen työryhmän toimintaan ja sen kehittämiseen kiinnitetään huomiota. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä nuorten työpajatoimintaa halutaan kehittää ja nuorten harrastusmahdollisuuksia lisätä. (Kaakon kaksikko 2009.)

Vapaa-aikapalveluissa olemme järjestäneet mopokursseja paikallisella nuorisotilalla Virojoella. Miehikkälään on kunnostettu motocross -rata ja perustettu Miehikkälän Moottorikerho ry mopoiluharrastuksen kehittämiseksi paikkakunnalla. Nuoret ovat pystyneet nuorisotilojen talokokouksissa vaikuttamaan tilojen välinehankintoihin niille varattujen budjettien myötä. He ovat antaneet lausuntoja myös oman ympäristönsä kehittämiseksi. Nuorisotiloilla on käytössä sääntö, jonka mukaan nuoret valitsevat musiikin ja ohjaaja säätää äänen voimakkuuden. Monialainen työryhmä toimii nykyään nuorten ohjaus- ja palveluverkostona Kaakon kaksikossa. Pajatoiminnan puitteissa järjestetään kaksi kertaa vuodessa paikallisten toimijoiden ja pajatoiminnasta

vastaavien yhteiset palaverit toiminnan kehittämiseksi. Harrastustoimintaan osallistumisen kynnystä yritetään madaltaa ja saavutettavuutta parantaa koulujen iltapäiviin sijoittuvan kerhotoiminnan lisäämisellä.

2.6 Kuntastrategia

Paikallisella tasolla kaikkien toimialojen täytyy suhteuttaa toimintansa kunnan palvelustrategiaan. Virolahden ja Miehikkälän kunnilla on omat erilliset palvelustrategiansa, jotka ulottuvat vuoteen 2017 asti.

Vapaa-aikapalveluihin vaikuttavina asioina strategiatasolla Miehikkälän kunta näkee yhtenä vahvuutenaan luonto- ja harrastusmahdollisuudet. Tähän me voimme vapaa-aikapalveluissa vaikuttaa kehittämällä edelleen Salpapolkua, joka on toisen maailmansodan aikaista puolustuslinjaa mukaileva vaellusreitti ja se ulottuu kummankin kunnan alueelle. Harrastustoimintaa voimme kehittää omalla toiminnallamme ja yhteistyöllä paikallisten yhdistysten kanssa. Miehikkälä haluaa visiossaan näyttäytyä perheystävällisenä, terveyteen ja hyvinvointiin panostavana, omia kyliä ja lähiliikuntapaikkoja kehittävänä kuntana. Näihin tavoitteisiin haluamme vapaa-aikatoimessakin sitoutua. Toiminnallisesti Miehikkälä haluaa profiloitua kuntana, jossa on vireä kulttuurielämä. Vapaa-aikapalvelut panostavat tähän toimintaan ostamalla Miehikkälän kulttuuripalvelut Miehikkälän matkailu- ja kotiseutuyhdistys ry:ltä, jolloin paikalliset ihmiset pääsevät tekemään asioita yhdessä oman paikkakuntansa tuntemusta hyödyntäen ja yhteisöllisyyttä luoden. (Miehikkälän kunta 2011.)

Virolahden kuntastrategiassa sosiaali- ja terveystoimi tuo esille oman toimialansa palvelukysynnän kasvun, joka johtuu kasvavasta muuttoliikkeestä, monikulttuurisuuden vahvistumisesta, päihde- ja perheongelmien sekä toimeentulovaikeuksien lisääntymisestä. Kaikkien toimialojen välistä yhteistyötä toivotaan kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä ennaltaehkäisevään toimintaan.

Sivistystoimen osalta liikunta-, nuoriso- ja kulttuuripalveluiden yhteistyö paikallisten yhdistysten ja seurojen kanssa korostuu entisestään. Sieltä toivotaan lisää resursseja kunnallisiin palveluihin, mutta toisaalta ollaan huolissaan vapaaehtoistoimijoiden riittävyydestä. Työpajatoimintaa kehitetään edelleen yhdessä Etelä-Kymenlaakson

ammattiopiston kanssa ja säilytetään oma toimipiste Virojoella. (Virolahden kunta 2012.)

3 HYVINVOINTI KÄSITTEENÄ

Halusin tarkastella opinnäytetyössäni vapaa-aikapalvelujen toimintatapojen merkitystä ihmisten hyvinvoinnin näkökulmasta ja selvittää meidän mahdollisuuksiamme parantaa kaiken ikäisten kuntalaisten elämänlaatua. Usein palvelumme näkyvät pelkään erilaisina tapahtumina ja toimintana eikä huomata sitä, mitä erilaiset toiminnot ja niiden järjestäminen voivat kaiken kaikkiaan pitää sisällään.

Ihminen ja hänen hyvinvointinsa on kokonaisuus, johon vaikuttaa monta eri asiaa.. Hyvinvoinnin käsitteen sisälle voimme ajatella kuuluvaksi elämänlaadun, jolloin koemme jokapäiväisen elämämme mielekkäänä ja meillä on järkevää tekemistä sekä hyviä ystäviä joiden kanssa voimme viettää aikaa. Osallisuuden tunteminen, se että kuuluu johonkin ryhmään ja kokonaisuuteen, on erittäin tärkeää hyvinvoinnin kannalta ja parantaa ihmisen elämänlaatua. Koska opinnäytetyössäni käytetyt lakiperusteet ja ohjeistukset keskittyvät lapsille ja nuorille tarjottavien palveluiden perusteisiin, otin hyvinvoinnin tekijöiksi mukaan erityisesti nuorten kohdalla tällä hetkellä puhuttavimmat aiheet kuten syrjäytymisen ehkäisyn ja osallisuuden sekä toimintamme perusperiaatteisiin sisältyvän ennaltaehkäisevän työn.

3.1 Hyvinvoinnin edellytykset

Ihmisen hyvinvointi koostuu yksilön omien tarpeiden tyydyttämisestä, hänellä olevista riittävästä voimavaroista sekä kokonaisvaltaisesta hyvästä ja tyydyttävästä elämästä. Yksilön käytettävissä olevien voimavarojen ja tarpeiden on oltava tasapainossa. Terveiden käsitteeseen liitetään fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen näkökulma, mutta hyvinvointi on terveyttä laajempi ja kokonaisvaltaisempi käsite. (Vahvistamo 2013.)

Hyvinvointia ei voi mitata yhden määritelmän tai mittarin avulla, koska se koostuu monista eri tekijöistä. Niihin kuuluu sekä objektiivisesti mitattavia asioita että subjektiivisia arvostuksia ja tuntemuksia. Objektiivisia hyvinvoinnin osatekijöitä voidaan katsoa yleensä olevan terveys, elinolot ja toimeentulo. Subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijöitä ovat sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus. Hyvinvoinnin objektiiviset ja subjektiiviset osatekijät vahvistavat yleensä toinen toistaan. (Moisio & Karvonen & Simpura & Heikkilä 2008, 14–16.)

Hyvä terveys ja elinolot sekä turvattu toimeentulo ovat perusedellytyksenä ihmisen henkilökohtaisesti tuntemaan hyvinvointiin. Mutta nämä eivät välttämättä takaa sitä, että yksilö kokisi itsensä hyvinvoivaksi. Ihminen voi elää onnellisena niukoissakin olosuhteissa ja taloudellisessa epävarmuudessa, mikäli hän saa elämänsisältönsä muista kuin materiaalisista tekijöistä. Hyvinvointi riippuu lisäksi yksilön kyvyistä, mahdollisuuksista ja mieltymyksistä toimia hyvinvointinsa rakentamiseksi. (emt., 14–16.) Jos ihmisellä on liikaa ylimääräistä materiaalia ympärillään ja hän ei osaa käyttää sitä hyvinvointinsa lisäämiseksi, niin se vähentää hänen hyvinvointiaan aiheuttamalla turhautuneisuutta sekä ahdistusta ja siitä pyritään pääsemään eroon (Raijas 2008, 16).

Ihmisen hyvinvointia voidaan mitata myös elämänlaatu -käsitteellä. Siihen vaikuttavat terveys ja materiaallinen hyvinvointi sekä lisäksi odotukset hyvästä elämästä, ihmis-suhteet, omanarvontunto ja mielekäs tekeminen. Yksilön hyvinvoinnin osatekijöiksi voidaan lukea myös itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma eli tunne kuulumisesta johonkin yhteisöön (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013).

3.2 Perustarpeet

Ihmisillä täytyy olla tietyt perustarpeet tyydytettynä ennen kuin voidaan tarkemmin pohtia, mitä yksityiskohtia kuuluu ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Yleisimmin tunnettu määritelmä tarpeista on Abraham Maslowin luoma tarvehierarkia -malli. Maslowin mukaan ihmisellä on viidenlaisia tarpeita, jotka muodostavat hierarkkisen tason. Alemman tason tarve täytyy yleensä olla täytetty ennen kuin voidaan siirtyä seuraavalle tasolle. Hierarkia on kuitenkin joustava ja ihmisen toiminnan nähdään

usein motivoituneen monesta tarpeesta käsin. Esimerkiksi yksilö saattaa jättää alemman tason tarpeet lähes kokonaan tyydyttämättä pyrkiessään johonkin tärkeään päämäärään. (Maslow 1943.)

Maslow`n tarvehierarkiateoria perustuu kahteen pääajatukseseen. Ensimmäisen mukaan ihmisellä on halu tyydyttää tietyn tyyppiset erityistarpeet, jotka voidaan asettaa hierarkkiseen järjestykseen seuraavasti:

1. fysiologiset tarpeet
2. turvallisuuden tarpeet
3. liittymisen tarpeet
4. arvostuksen tarpeet
5. itsensä toteuttamisen tarpeet.

Fysiologiset tarpeet ovat perustarpeita ja niihin kuuluu esimerkiksi ruoka, juoma, seksuaalisuus jne. Turvallisuuden tarve ilmenee uskottaessa auktoriteetteihin tai turvauttaessa totuttuun. Liittymisen tarve kuuluu sosiaalisten tarpeiden joukkoon ja ilmenee kuulumisen ja itsensä hyväksytyksi tuntemisen kautta. Arvostuksen tarpeeseen sisältyy tekijöitä, joissa yksilö pyrkii erottumaan joukosta. Itsensä toteuttamisen tarpeessa ihminen näkee, että hänellä on kyky ja mahdollisuus saavuttaa päämääränsä. (emt.)

Laajemman näkökulman hyvinvointiin esitti Erik Allardt (1976) kirjassaan Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Hän jakoi ihmisten tarpeet kolmeen eri luokkaan:

- Elintaso (Having)
- Yhteisyyssuhteet (Loving)
- Itsensä toteuttamisen muodot (Being).

Elintason tarpeet on määritelty ihmisen omistamien tai hallitsemien resurssien avulla kuten esimerkiksi tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. Yhteisyyssuhteiden merkitys ilmenee ihmisen käyttäytymisessä suhteessa muihin ihmisiin ja tulee näkyväksi ystävyys- ja perhesuhteissa sekä yhteisyydessä erilaisten yhteisöjen kanssa. Kolmas tarpeista on itsensä toteuttaminen ja sitä tarvetta mitataan ihmisen olemassa olevalla suhteella yhteiskuntaan. Käytännössä tämä tarkoittaa mielenkiintoista vapaa-ajantoimintaa ja tekemistä, arvonantoa eli statusta suhteessa muihin tai korvaamattomuutta joissakin tehtävissä. (Allardt 1976, 37–50.)

Teoriat ovat toistensa kanssa samansuuntaisia, mutta Maslow etenee ajatuksissaan enemmän hierarkkisesti siinä, että tarpeet täytyy tulla tyydytetyiksi asetetussa järjestyksessä. Allardt nojaa enemmän siihen, että jo pienillä saavutetuilla resursseilla voidaan tyydyttää seuraavan tason tarpeita ja yhteiskunnassa kulloinkin vallalla olevat arvostukset voivat muuttaa ihmisten omia tarpeita ja tavoitteita.

Todennäköisesti näihin ajatuksiin saattaa perustua myös näkemys siitä, että toiset kunnan palveluista ovat pakollisia peruspalveluita ja toiset palvelut eivät vastaavasti olisi niin tärkeitä. Kuntalaisilla on kuitenkin monenlaisia palvelutarpeita ja erilaisista elämäntilanteista johtuen ne sijoittuvat tarvehierarkian eri tasoille. Vapaa-aikapalvelut sijoittuvat toiminnallisesta näkökulmasta hierarkian viimeisille asteille. Kunnille asetettujen säästötavoitteiden ja tarpeisiin nähden liian vähäisen henkilökunnan takia etenkin sosiaali- ja terveystarpeissa pystytään keskittymään nykyään enimmäkseen vain perushoittoon ja muita sosiaalisia tarpeita ei pystytä täyttämään niin hyvin kuin pitäisi. Hyvien ja käytännöllisten palvelujärjestelmien luominen yhteistyössä eri hallinnon alojen kanssa voisi parantaa asiakkaille suunnattuja palveluita sekä ennaltaehkäisyn että jatkohoidon kannalta.

3.3 Psyykinen hyvinvointi

Kaakon kaksikon vapaa-aikapalvelut koostuvat kolmesta eri toimialasta, jotka ovat kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimi. Näiden toimintojen piiriin kuuluvilla tehtävillä on monipuoliset mahdollisuudet vaikuttaa kuntalaisten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Fyysinen terveys on kaikille tuttu käsite ja kuuluu perustarpeisiin. Halusin paneutua tarkemmin psyykkiseen hyvinvointiin, koska sen terveyden horjuminen on vaikeampaa huomata ja siihen on hankalampaa puuttua kuin fyysiseen pahoinvointiin tai sairauteen. Kaikki ihmisen toiminta lähtee aivoista ja jos yksilöllä ei ole motivaatiota eikä halua huolehtia terveydestään, niin hän ei enää välitä mitä syö, mitä liikuntaa harrastaa tai missä tapahtumissa haluaa käydä. Toimialamme puitteissa meillä on mahdollisuuksia tarjota erilaista mieltä virkistävää tekemistä ja toimintaa. Sen lisäksi meillä on tietoa siitä, minne voimme ohjata asiakasta eteenpäin, jos huomaamme hänen hyvinvointinsa tai yleisen toimintakykynsä alentuneen huomattavan paljon.

Liikunnan vaikutukset ihmisten terveyteen ovat kiistattomat. Lapset ja nuoret hyötyvät liikunnasta muillakin tavoin kuin pelkästään parantuvan fyysisen kunnon kautta. Vaikutukset ovat myös psyykkisiä ja sosiaalisia. Liikunnan kautta oma minäkuva kehittyy, keskittymiskyky lisääntyy, ongelman ratkaisutaidot paranevat ja yleensä oppimaan oppiminen kehittyy (Opetushallitus 2012). Urheiluharrastuksen myötä lapset ja nuoret saavat uusia kavereita ja yhteisten kokemusten kautta voi syntyä elinikäisiä ystävyys-suhteita. Ryhmässä toimimisen kyky paranee etenkin joukkuelajeja harrastettaessa.

Kulttuuritoimintaan osallistuminen tai harrastaminen parantaa omalta osaltaan ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Kulttuuri lisää sosiaalista yhdessäoloa ja aktivoi kanssakäymiseen toisten kanssa ja samalla tuntee kuuluvansa johonkin itseään tukevaan yhteisöön. Osallistumisen kautta itsetunto voi kohota uusien kokemusten myötä ja voi kokea hallitsevansa erilaisia tilanteita ja ympäristöään paremmin. On todettu, että aktiivinen kulttuuriharrastaminen pidentää odotettua elinikää ja saattaa alentaa stressitasoa ja verenpainetta. Vaikutus on myönteinen myös muisti- ja aivo-toiminnoille. Kulttuuritapahtumia on alettu käyttämään entistä enemmän työpaikoilla kohentamassa työyhteisössä koettua hyvinvointia. Luonnolla ja rakennetulla ympäristöllä on todettu myös olevan vaikutuksia hyvinvoinnille. (Liikanen 2010, 65–66.)

Lasten ja nuorten osalta pyrimme kulttuuritoiminnan avulla saamaan aikaiseksi myönteisiä kokemuksia niille, jotka eivät sitä esimerkiksi urheilun kautta saavuta. Koulupäivän aikana erilaisissa taidoissa pärjääminen saattaa olla merkittävä tekijä oppilaan itsetunnolle sekä sopeutumiselle omaan luokkaansa ja kouluunsa. Aikuisten ja iäkkäämpien ihmisten kanssa toteutamme yhteistyössä erilaisia tapahtumia, joissa mahdollisimman pitkälle tekijät ovat kuntalaisia ja yhdistysten toimijoita. Monet yhdistykset ovat hakeneet paikallisen Kehittämisyhdistys Sepra ry:n rahoitusta isoille sekä pienille hankkeille, joilla ne kehittävät omaa asuin ympäristöään ja samalla nostattavat paikallisidentiteettiä koko oman toimintaympäristönsä hyvinvoinnin edistämiseksi.

3.4 Ennaltaehkäisevä työ

Lasten ja nuorten parissa työskennellessä ennaltaehkäisevä toimintaperiaate täytyy kulkea läpi koko toiminnan. Kaikissa järjestämissämme tapahtumissa on nolla promille -linja. Nuorisotiloilla on syksystä 2012 kielletty myös energiajuomien käyttö. Erilaisissa yhteistyökumppanien kanssa järjestetyissä päihdevalistustapahtumissa on nykyään otettu huomioon alkoholin, tupakan ja huumeiden lisäksi koulukiusaaminen ja toisista välittäminen. Ennaltaehkäisevä työ merkitsee joka toimialalla vähän erilaisia asioita riippuen varsinaisesta toiminnasta ja tärkeintä on olla kaiken ikäisten kanssa toimiessa ihminen ihmiselle ja tuottaa asiakkaalle hänen tarvitsemiaan palveluita. Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön määritelmät ja periaatteet soveltuvat parhaiten vapaa-aikapalvelujen toimintaympäristöön.

Lastensuojelulain tärkein periaate on puuttua mahdollisimman varhain hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. Lisäksi painotetaan vanhempien ja huoltajien tukemista lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Lapsen etu pitää huomioida kaikessa toiminnassa ja ennaltaehkäisevyys on ensisijaista toimintaa. (Sosiaaliportti 2013.) Monta vuotta on puhuttu varhaisesta puuttumisesta, mutta sanonta voidaan monessa tapauksessa kokea tunkeilevaksi ja esimerkiksi oman perheen kasvatustyötä arvostelevaksi. Sen vuoksi olisi parempi puhua vaikka asioiden hoitamisesta yhteistyössä.

Lapset ja nuoret ovat nähtävä aktiivisina toimijoina eikä passiivisina kohteina ja heitä on kuunneltava heidän omissa asioissaan. Lapselle on tärkeintä oma perhe ja sen tuki, mutta hänen hyvinvoinnistaan huolehtiminen kuuluu myös yhteiskunnan toiminnasta vastaavien ja palvelujen antajien vastuulle. Tässä tehtävässä onnistutaan parhaiten tekemällä monialaista yhteistyötä eri hallinnonalojen ja toimintasektorien kanssa. Lasten hyvinvoinnin varmistamiseksi palveluiden pitää olla tasavertaisesti saatavilla. Jotta palveluiden laatu ja ennaltaehkäisevyys säilyisi, täytyy aikuisten olla selvillä yhteiskunnallisista rakenteellisista tekijöistä ja ajan ilmiöistä, jotka saattavat vaikeuttaa nuorten elämää. (Sosiaaliportti 2013.)

Nykyisin aikuiset ovat huolissaan lasten liiallisesta netin käytöstä ja sitä pyritään rajoittamaan. Kannattaa kuitenkin huomioida se, mihin tarkoitukseen lapset ja nuoret käyttävät tietokonetta. Onko se pelkästään pelaamista varten vai yhteydenpitoa ka-

vereihin? Sosiaalisen median kautta nuoret voivat olla osallisina erilaisissa yhteisöissä, mutta sen tarkoituksena ei ole kuitenkaan korvata kokonaan luonnollista kanssakäymistä. Se voi olla kuitenkin hyvä lisä syrjäseuduilla asuville nuorille päästä kunnolla mukaan johonkin ryhmään. Uusia yhteiskunnan rakenteissa olevia muutoksia ei kannata heti tuomita suoralta kädeltä, vaan huomioida asioiden hyöty- ja haittanäkökohdat ja miettiä toimintojen tarpeellisuutta kokonaisuuden kannalta.

3.5 Syrjäytymisen ehkäisy

Nuorisolaki määrittelee kunnan yhdeksi perustehtäväksi nuorten kasvu- ja elinolojen parantamisen. Tämä tehtävä pitää mielestäni sisällään sen ajatuksen, että kaikille nuorille on taattava heidän tarvitsemansa harrastus-, koulutus-, vaikuttamis- ja työllistymismahdollisuudet tai edesautettava nuorta löytämään niitä itse. Jostain syystä asiat eivät aina mene niin kuin suunnitellaan ja normaalin kaltaisesta toiminnasta poikkeavaan niin sanottuun syrjäytymiseen voi olla monia eri syitä. Kysymyksessä voivat olla ongelmat kaveripiirissä, koulumaailmassa, päihteiden käytössä, työllistymisessä tai sitten joissakin henkilökohtaisissa syissä. Usein voidaan myös miettiä, onko syrjäytyminen ulkopuolisen silmin nähtynä yksilön puutetta jostakin yhteiskunnassa valitsevasta normaalista ja hyväksyttävästä toiminnasta tai elämäntavasta? Vai onko se vapaaehtoisesti ihmisen omasta halusta jonkin ulkopuolelle jättäytymistä? Nuoret voivat viettää vapaavuosia opiskelujen jälkeen tai työntekijät hyppäävät ulos työelämän oravanpyörästä. Tästä voidaankin päätellä, että ihminen on itse paras oman hyvinvointinsa arvioitsija myös syrjäytymisen ja ulkopuolisuuden näkökulmasta.

Elinikäiselle hyvinvoinnille luodaan pohja jo lapsuudessa ja se auttaa lasta ja nuorta selviytymään elämässä eteen tulevista vaikeuksista ja haasteista. Lasta ja nuorta on rohkaista ja kannustettava. Hänelle on annettava aikaa ja aikuisen kanssa keskustelu vahvistaa hänen myönteistä kehitystään. Nuoren yksilöllisten polkujen etenemiseen on kiinnitettävä huomiota. Jos kotona on vaikeuksia, niin suojaavana tekijänä voisi olla koulun kehittäminen eheytetyn koulupäivän suuntaan, jossa aikuisilla on aikaa lapsen ja nuoren kohtaamiseen ja jossa harrastustoiminnan mahdollisuudet ulotetaan kaikkiin lapsiin. Oppivelvollisuuden suorittamisen ohella on tuettava nuoren ammatil-

lista kolutusta ja työllistymistä, sillä nuoren on saatava tuntee, että hän on tärkeä yhteiskunnalle. (Pulkinen 2008.)

Elämä on mielekästä, jos nuorella on ihmisiä, joille hän on tärkeä. Hänellä on oltava tunne, että hän osaa tehdä hyvin jotakin, josta saa arvostusta ja josta saa tunteen omasta identiteetistään. Riskitekijöinä henkisissä voimavaroissa voi olla se, että ihmissuhteet perheessä ovat ristiriitaiset ja sieltä puuttuu yhteistä aikaa, kuuntelemista ja huolenpitoa. Niiden asemasta perheessä koetaan erillisyyttä, kovuutta ja tarpeiden laiminlyöntiä. Jos kiintymys vanhempiin heikkenee, niin vastaavasti riippuvuus tovereista saattaa kasvaa. Jos kaveripiirissäkin menee heikosti eikä sieltä löydy minkäänlaista yhteisöllisyyttä, niin se voi aiheuttaa syrjäytetyksi ja kiusatuksi tulemista. Tällöin nuori voi hakea kompensatiota internetistä, peleistä ja virtuaalisista suhteista. (emt.)

Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn tarvitaan erilaisia osatekijöitä, joiden on toteuduttava elämän varrella mahdollisimman hyvin.

1. Itsensä hyväksyminen (Positiivinen asenne itseensä, omiin ominaisuuksiinsa ja menneisyyteensä.)
2. Elämän tarkoitus (Elämässä on päämääriä, nykyisellä ja menneellä elämällä on tarkoitus ja suunta.)
3. Henkilökohtainen kasvu (Tunne jatkuvasta kehittymisestä, avoimuus uusille kokemuksille, omien kykyjen toteuttaminen.)
4. Positiiviset suhteet toisiin ihmisiin (Lämpimät ja luottavaiset suhteet, kyky empatiaan, kiintymykseen ja läheisiin ihmissuhteisiin.)
5. Autonomia (Itsenäisyys, oman käyttäytymisen säätely, kyky vastustaa sosiaalista painetta.)
6. Ympäristön hallinta (Kyky hallita ympäristöä, käyttää hyväksi ympäristön suomia mahdollisuuksia.) (emt.)

Näitä osa-alueita tukiessamme lasten ja nuorten kehityksessä sekä perheissä että yhteiskunnallisissa palveluissa, voimme antaa nuorelle parhaat mahdolliset eväät selviytyä menestyksekkäästi tulevaisuudessa.

3.6 Sosiaalinen pääoma

Kaakon kaksikon vapaa-aikapalvelut perustuvat ryhmätoimintaan ja yhdessä tekemiseen. Toimintaryhmissä täytyy käydä vähintään viisi henkilöä, jotta toimintaa järjest-

tään ja sama pätee yhdistyksien järjestämiin kunnan avustamiin toimintaryhmiin. Jokaisella ihmisellä on luontainen tarve kuulua johonkin ryhmään tai yhteisöön. Pie-nimmillään se voi olla oma perhe. Sosiaalisesti yhteisöksi voidaan käsittää työyhteisö, kaveripiiri, harrastusryhmä tai jonkin isomman yhdistyksen jäsenyys ja siinä toimiminen. Kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä, pystyy hän luomaan itselleen omaa identiteettiään toimimalla yhdessä toisten ihmisten kanssa ja vertailemalla omia sekä toisten toimintatapoja ja ajatuksia.

Sosiaalisella pääomalla on todettu olevan merkittäviä yhteyksiä ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen. Etenkin suomenruotsalaisia yhteisöjä tutkittaessa Markku T. Hyyppä (2002) on havainnut, että luottamuksellinen kansalaisaktiivisuus pitää yllä ihmisen yleistä toimintakykyä. Yhteisöissä toimiminen näytti lisäävän fyysistä ja psyykkistä terveyttä enemmän kuin omat henkilökohtaiset tiedot ja taidot sekä ominaisuudet. (Niemelä 2003, 121.)

Saavutettujen tutkimustulosten pohjalta Hyyppä (2002) on tehnyt sellaisen johtopäätöksen, että ihmisen terveyden kannalta on parempi, jos siirryttäisiin yksilökeskeisestä terveysajattelusta tukemaan sen sijaan erilaista vapaaehtoista toimintaa erilaisten seura-, kerho-, ryhmä- ja harrastetoimintojen parissa (emt., 121).

Pekka Himanen on puhunut yhteisöistä käsitteillä rikastava ja köyhdyttävä yhteisö. Kun ihminen tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön joka on innostunut samasta asiasta ja hän pystyy antamaan yhteisölle jotain josta saa toisilta tunnustusta, niin tämän rikastavan vuorovaikutuksen ansioista hän saa itsestään enemmän irti kuin muutoin. Tämän yhteisön ihmiset innostavat toisiaan parhaimmilleen ja ilmassa on tervettä kilpailua tavoitteiden saavuttamiseksi. Rikastavan yhteisön vastakohta on köyhdyttävä yhteisö, jossa ihmiset eivät innostu toisistaan eivätkä innosta toisiaan. Toisten onnistuminen ei innosta ketään ja päinvastoin onnistujalta halutaan ennemmin ottaa pois jotakin. (Himanen 2010, 145–146.) Voimme siis vain miettiä, mitä tällainen työyhteisön sosiaalinen pääoma vaikuttaa niihin palveluihin, joita asiakkaille tarjotaan. Ja mitä vaikutuksia on lapsiin sillä, jos päiväkotiympäristö on rikastuttava yhteisö tai jos koululuokka on köyhdyttävä yhteisö.

3.7 Osallisuus

Ennaltaehkäisevää työtä tehtäessä lapset ja nuoret tulee nähdä aktiivisina toimijoina ja heitä pitää kuunnella heidän omissa asioissaan. Tärkeintä tällaisessa osallisuudessa on se, että heille tarjotaan mahdollisuuksia osallistumiseen. Jokainen päättää kuitenkin itse, haluaako osallistua johonkin ja jos haluaa, niin millä tavalla.

Osallisuuden käsite on paljon laajempi kuin vain nuorten vaikuttaminen, kuten se nykyaikana yleisesti käsitetään. Osallisuus rakentuu erilaisista kokemuksista eikä pelkästään esimerkiksi mielipiteen kysymisestä, toimintaan mukaan ottamisesta tai yhteisöllisyydestä. Osallistumisen keinoja voidaan tarjota monenlaisia ja niitä voidaan luoda jatkuvasti lisää. Osallisuus on yksi keino ehkäistä syrjäytymistä ja aktivoida nuoria. Lisäksi sillä tavoin pyritään saamaan nuoria ihmisiä osallistumaan aktiiviseen kansalaistoimintaa kunnan, järjestöjen ja erilaisten yhteisöjen tarpeisiin. Samat osallisuuden periaatteet koskettavat kaikenikäisiä ihmisiä ja kuntalaisia. Osallisuus on yksilön tunne siitä, että hän on osana jotain yhteisöä, tahoa, elinympäristöä tai yhteiskuntaa ja voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen. (Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto – Nuva ry.)

Pienessä kunnassa on vähän nuoria ja sen johdosta on myös vähän niitä nuoria, joita kiinnostaa poliittinen vaikuttaminen, johon nuorisovaltuustotoiminta suurelta osin tähtää. Oppilaskuntatoiminta ja nuorisotiloilla olevat talotoimikunnat ja talokokoukset toimivat lähempänä nuorten arkea. Näissä yhteisöissä nuoret voivat vaikuttaa omaan elinympäristöönsä ja aikuiset voivat tätä kautta saada nuorten mielipiteitä tietoonsa. Säännöllisesti pidettävät nuorten ja päättäjien väliset keskustelutilaisuudet edesauttavat omalta osaltaan aikuisten ja nuorten välistä vuoropuhelua ja osallistavat nuoria.

4 KAAKON KAKSIKON VAPAA-AIKAPALVELUT

Kaakon kaksikon toiminta käynnistettiin vuonna 2007. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimien erillisistä lautakunnista luovuttiin ja toiminta siirtyi Virolahden ja Miehikkälän kuntien yhteisen Virolahden sivistyslautakunnan hallinnoimaksi. Vapaa-

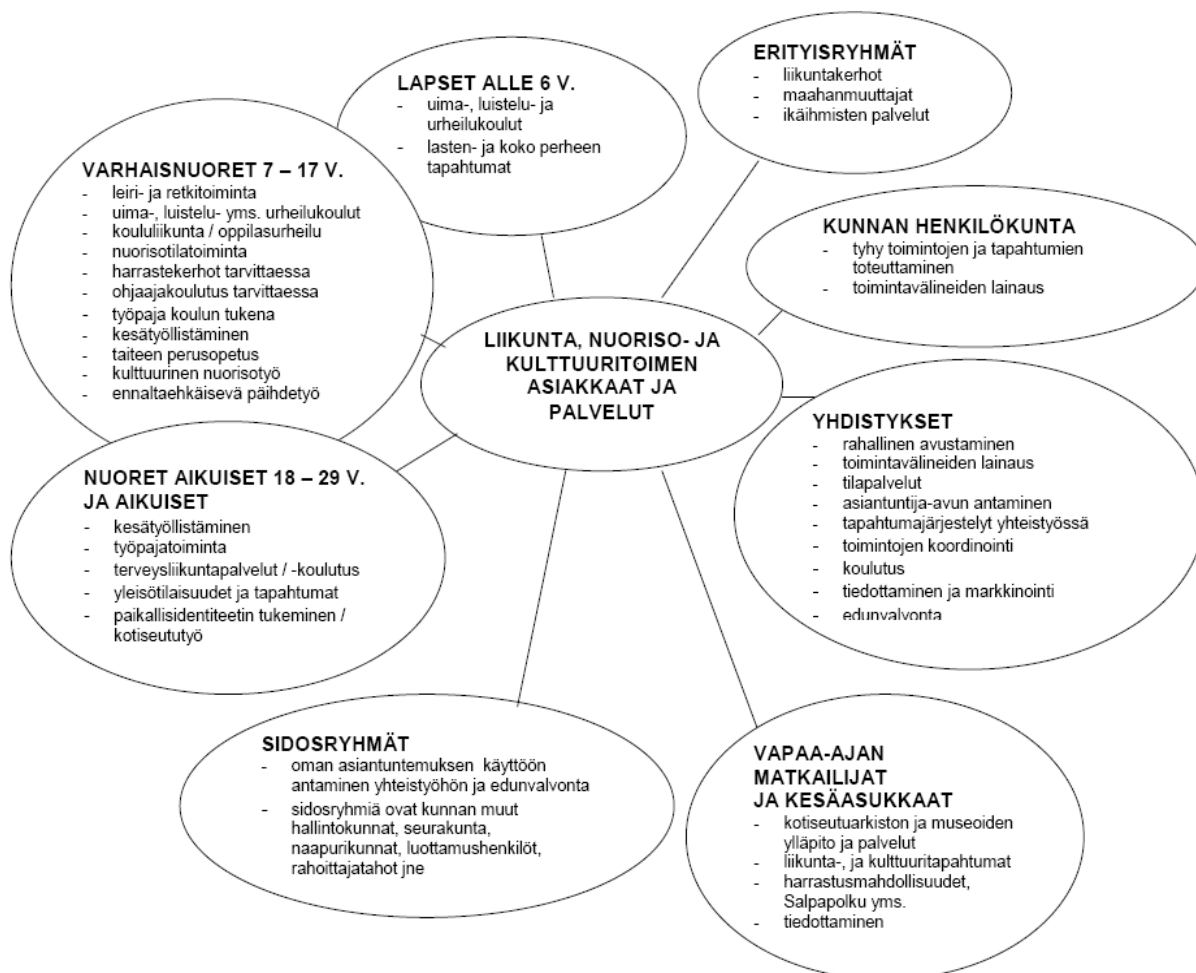
aikapalveluilla on kaksi toimipistettä. Virolahden toimistossa työskentelee kulttuuri- ja vapaa-aikasihteeri sekä liikunnanohjaaja ja Miehikkälän toimistossa vapaa-aikaohjaaja. Toiminta suunnitellaan työntekijöistä muodostetussa vapaa-aikatiimissä. Säännöllisesti kokoontuvaan tiimiin osallistuu tarvittaessa toimialajohtaja sivistystoimenjohtaja-rehtori, joka toimii myös sivistyslautakunnan esittelijänä. Työntekijöillä on omat toimenkuvansa ja erityisosaamisalueensa, mutta isommissa tapahtumajärjestelyissä ja projekteissa ovat kaikki mukana. Jos yhdellä työntekijällä on päällekkäisiä tehtäviä tai sairaslomien ja muiden lomien aikana työntekijät sijaistavat toinen toisinaan.

4.1 Asiakkaat ja palvelut

Kaakon kaksikon isäntäkuntamallin suunnittelun yhteydessä sivistystoimeen perustettiin valmistelutyöryhmä, jonka tarkoituksena oli luoda Virolahden ja Miehikkälän kunnille uusi yhteinen palvelustrategia. Sivistystoimen työryhmän alaisuuteen sijoitettiin vapaa-aikatiimi pohtimaan vapaa-aikapalveluiden järjestämistä uudessa organisaatiossa. Tehtäväksi antoon liittyi asiakkaiden ja palveluiden kartoittaminen. Pohdimme asiaa ikäryhmittäin siitä näkökulmasta, mitä palveluja eri kohderyhmille tarjoamme. Olisimme voineet tarkastella asiaa toimialakohtaisesti, mutta palvelujemme kokonaisuus on paremmin hahmotettavissa asiakaslähtöisesti tarkasteltuna. Järjestämme toimintaa eri tahojen kanssa yhteistyönä, joten monet palvelut olisivat toistuneet useita kertoja.

Vapaa-aikatiimi, johon kuuluivat kulttuuri-, liikunta-, museo- ja matkailutoimen vastaavat työntekijät sekä koulun kanslisti, kokoontui kolme kertaa vuoden 2006 aikana työstämään tätä asiakas- ja palvelumallia. Nykyinen toimintamme perustuu hyvin pitkälle mallissa esiteltyihin asiakasryhmiin ja palveluihin. Lopullisessa isäntäkuntamallissa museoiden toiminta siirrettiin kunnanhallituksien alle matkailutoimien yhteyteen. Tällä hetkellä voisin eriyttää nuoret aikuiset 18 - 29 v. ja aikuiset omiksi asiakasryhmikseen ja lisäisin aikuisten kohdalle yhteistyön lasten ja nuorten kasvun tukemisessa. Tässä opinnäytetyössäni jatkan vapaa-aikapalvelujen osalta niiden järjestämiseen liittyvää analyysia. Selvitän meidän asemaamme omassa toimintaympäristös-

sämme, mihin toimintamme perustuu ja minkälaisia palveluja järjestämme asiakkaillemme yhteistyössä sidosryhmiemme ja yhdistysten kanssa.

Taulukko 1. Virolahden ja Miehikkälän kuntien liikunta-, nuoriso- ja kulttuuritoimen asiakas- ja palveluanalyysi, 2006.

4.2 Toimintasuunnitelma vuodelle 2013

Virolahden sivistyslautakunta määritteli vuoden 2013 talousarvion tekemisen yhteydessä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen tavoitteiksi ja kriittisiksi menestystekijöiksi seuraavat seikat:

- Kulttuuritoimen tarkoituksena on kasvattaa kuntalaisten henkistä hyvinvointia.

- Liikuntatoimen tarkoituksena on toimintaa järjestämällä edistää kunta-laisten terveyttä ja fyysistä hyvinvointia.
- Nuorisotoimen tarkoituksena on parantaa nuorten elinoloja ja luoda edellytyksiä osallistumiseen turvallisessa ympäristössä. (Virolahden si-vistyslautakunta 30.10.2012 § 63.)

Näihin tavoitteisiin pyrimme tukemalla lasten ja nuorten hyvinvointia ja elämönhallintaa, aktivoimalla vapaaehtoista kansalaistoimintaa sekä luomalla edelly-tyksiä paikalliselle yhdistystoiminnalle ja huolehtimalla omalta osaltamme aikuisväes-tön hyvinvointipalveluista (emt.).

4.2.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen

Kaakon kaksikossa edistetään tällä hetkellä lasten ja nuorten hyvinvointia ja elämän-hallintaa seuraavilla toimenpiteillä:

- Työmahdollisuuksien luominen
- Nuorten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen
- Nuorisotilatoiminta
- Lasten ja nuorten liikunnan edistäminen
- Kulttuurinen lapsi- ja nuorisotyö
- Ennaltaehkäisevä päihdetyö

Työmahdollisuuksia luodaan ostamalla Nuorten työpajatoiminnan palvelut Kotkan - Haminan seudun koulutuskuntayhtymältä. Työpaja työllistää pääsääntöisesti alle 25 -vuotiaita työttömiä nuoria kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Pajajakson aikana nuoril-le rakennetaan oma kehitysmispolku, jonka tavoitteena on löytää nuorelle työ- tai kou-lutuspaikka pajajakson jälkeen. Virolahdella sijaitseva toimipiste, Rajapaja, kuuluu Etelä-Kymenlaakson yhteiseen pajaverkostoon, Rannikkopajoihin. Se työllistää pää-sääntöisesti virolahtelaisia ja miehikkäläläisiä nuoria. Aikaisemmin palvelut tuotettiin kunnan omana työnä, mutta toiminnan kehittymisen kannalta ja koulutusmahdoli-lisuuksien näkökulmasta yhteistyö ammattiopiston kanssa koettiin mielekkäänä. Toi-mintaa kehitetään edelleen Rannikkopajojen kuntaedustajista ja ammattiopiston hen-kilökunnasta koostuvassa ohjausryhmässä ja Kaakon kaksikkoon on perustettu oma paikallinen seurantaryhmä, joka koostuu koulu-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimen

edustajista sekä paikallisen työvoimaviranomaisen edustajista. Rannikkopajojen kautta ostetaan myös etsivän nuorisotyön palvelut paikallisten nuorten auttamiseksi.

Ensimmäisten työkokemusten saaminen on tärkeää ja kunnan nuorisotoimi järjestää yhteistyössä Kaakonkulman 4H -yhdistyksen kanssa kesätyöpaikkoja nuorille. Työpaikat haetaan keskitetysti 4H:n kautta ja työpaikkoja tarjoavat kunnan eri hallintokunnat sekä paikalliset yritykset, yhteisöt tai yksityiset.

Nuorten osallisuutta tuetaan järjestämällä erilaisia mahdollisuuksia osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Nuorisovaltuustot ovat toimineet kummassakin kunnassa, mutta niihin ei ole saatu jatkuvuutta nuorten vähäisen määrän ja paikkakunnalta poismuuton takia. Tällä hetkellä toiminta kanavoituu yläkoulujen oppilaskuntien ja nuorisotiloilla olevien talotoimikuntien tai -kokousten kautta. Kaakon kaksikossa järjestetään vuosittain nuorten ja kunnan poliittisten päättäjien välinen keskustelutilaisuus, jossa nuoret voivat tuoda esille omia tärkeitä asioita päättäjille. Näissä tilaisuuksissa voidaan yhdessä keskustella ja miettiä parannusvaihtoehtoja erilaisiin epäkohtiin.

Nuorisotilatoiminnan kautta tarjoamme nuorille turvallisen paikan vapaa-ajan viettoon yhdessä samanikäisten kavereiden kanssa. Toiminnassa on tärkeässä asemassa luotettava, pysyvä aikuisohjaaja. Nuorisotila toimii monelle nuorelle ehkä ainoana yhteisönä, johon voi tuntea kuuluvansa. Siksi on tärkeää, että tilassa on kaikkia kunnioittavat pelisäännöt ja mahdollisuus oppia ryhmässä käyttäytymistä. Nuorisotilan ohjaaja voi olla nuorelle ainoa aikuinen, jolle uskaltaa puhua omista asioistaan. Toiminnan kautta voi löytää itselleen tekemistä vaikkapa uuden harrastuksen parissa.

Lasten ja nuorten liikkumista edistetään järjestämällä erilaista liikuntatoimintaa. Liikuntatoimi ostaa seuroilta mm. erilaisia liikuntamuotoja sisältävää urheilukoulutoimintaa eri kylien lapsille. Omana toimintana järjestetään lapsille yleistä uimaopetusta kesäisin uimakouluissa ja talven aikana erityisesti esikouluikäisille ja 1. – 2. luokkien oppilaille. Koulujen kanssa yhteistyössä järjestetään vuosittain hiihto-, yleisurheilu- ja maastajuoksukilpailut. Kouluissa järjestetään harrastustoiminnan esittelyjä ja erilaisia hankkeita, kuten Liikkuva koulu, toteutetaan yhdessä koulutoimen kanssa. Nuorten armeijaiikäisten miesten liikuntaan kiinnitetään huomiota Kunnossa Kassulle -toiminnan kautta. Liikuntatoimen edustaja osallistuu kutsuntatilaisuuteen vuosittain

tekemällä lihaskuntoa mittaavan testin kaikille halukkaille sekä esittelemällä erilaisia liikuntamahdollisuuksia ja antamalla liikuntasuosituksia.

Kulttuurinen lapsi- ja nuorisotyö kuuluu olennaisena osana vapaa-aikatoimen palveluihin. Vuosittain järjestetään lapsille ja nuorille omat kulttuuriviikot sekä Satuviikko. Kohderyhmänä ovat päiväkotikäiset sekä ala- ja yläkouluikäiset. Eri toimipisteissä vierailee taiteilijoita ja esiintyjä, mutta yhä enemmän painotetaan lasten ja nuorten omaa tekemistä ja järjestetään erilaisia työpajoja niin käsityön, kuvataiteen kuin musiikin avulla. Kehitteillä on kulttuuripolku, jossa rakennetaan ohjelma, jonka myötä oppilaat tutustuvat suunnitelmallisesti erilaisiin kulttuurisiin toimintamuotoihin eri kouluvuosina.

Ennaltaehkäisevä päihdetyö on vapaa-aikapalveluihin liittyvä yleinen toimintaperiaate, jota noudatetaan kaikissa toimintatilanteissa. Aiheen ympärillä voidaan järjestää erilaisia teematapahtumia, jakaa tietoa ja suunnitella kampanjoita. Vuosittain toistuvat kuudesluokkalaisille järjestettävä Selvä reitti -tapahtuma ja yläkoulun 7. luokkalaisille järjestettävä toimintapäivä. Selvällä reitillä oppilaat tutustuvat eri huoneisiin järjestettyihin valistaviin, mutta käytännön läheisiin toimipisteisiin, joiden aiheina ovat tupakka, alkoholi ja huumeet. Lisäksi oppilaat voivat antaa kirjallista palautetta reitistä, keskustella terveyden hoitajan kanssa ja saada tietoa erilaisista harrastusmahdollisuuksista. Toimintapäivissä pyritään tutustuttamaan eri kouluista tulleet oppilaat toisiinsa erilaisten liikunnallisten ja yhteistyötaitoja vaativien tehtävien avulla. Joillakin rasteilla käsitellään päihteiden käyttöä ja kiusaamista sekä kavereiden huomioimista. Tarkoituksena on saada ryhmään yhteishenkeä, joka helpottaa yhdessäoloa ja oppimista.

4.2.2 Vapaan kansalaistoiminnan aktivointi

Kaakon kaksikossa aktivoidaan vapaata kansalaistoimintaa seuraavilla toimenpiteillä:

- Yhdistysten toimintaedellytysten takaaminen
- Harrastusmahdollisuuksien parantaminen
- Koulutuksen järjestäminen vapaaehtoistoimijoille

Yhdistysten toimintaedellytyksistä huolehtimisen tärkein keino on avustusten jakaminen. Paikalliset yhdistykset voivat hakea kunnalta keväisin toiminta-avustusta ja syksyllä kohdeavustusta. Toiminta-avustus jaetaan yleisemmin toiminnan tukemiseen ja kohdeavustus on johonkin määrättyyn toimintaan, kuten esimerkiksi leiritoiminnan järjestämiseen, omiin tapahtumiin, SM -kisamatkoihin tai tilavuokriin. Lisäksi on mahdollista saada avustusta toimintaryhmien ohjaukseen ja yhteistyössä järjestettävien tapahtumien kustannuksiin. Yhdistysten ohjaajien koulutusta avustetaan ja vapaaehtoistoimijoille järjestetään yhteistä koulutusta omalla paikkakunnalla, jos osallistujia löytyy tarpeeksi.

Kunta järjestää yhteisiä kokoontumisia, jossa yhdistykset voivat tuoda esille omia ajankohtaisia asioita ja terveisiä kunnan toimijoille. Kunnan kautta palvelujen tarjontaa voidaan koordinoida ja tehdään yhteismarkkinointia asiakkaille. Tarvittaessa annetaan asiantuntija-apua ja lainataan erilaisia toimintavälineitä leireille, tapahtumiin ja liikuntatoimintaan. Liikuntatoimi jakaa liikuntatilojen käyttövuorot ja seuraa niiden käyttöä, jotta tilat tulisivat mahdollisimman tehokkaasti hyödynnettyä. Harrastusryhmille tiedotetaan tilojen käyttömahdollisuuksista. Vapaa-aikapalvelut antavat lausuntoja sekä palautetta tekniselle toimelle uusien harrastustilojen tarpeesta ja vanhojen kunnostustoiveista ja ylläpidosta.

4.2.3 Aikuisväestön hyvinvointipalvelut

Aikuisväestön hyvinvointia edistetään järjestämällä terveysliikuntapalveluja vanheneville kuntalaisille ja erityisryhmille. Senioriliikkuville tarjotaan kuntosalitoimintaa ja eri kylissä seurojentaloilla kevyttä kuntojumppaa. Osa ryhmistä on siirretty kansalaisopiston toiminnaksi omien resurssien rajallisen määrän takia. Erityisryhmien allasjummat ostetaan paikalliselta hoitoalan yrittäjältä ja palveluyhdistykseltä. Kunnossa kaiken ikää -ryhmätoimintaa vedetään yli 45 -vuotiaille miehille, joille esitellään erilaisia liikuntamuotoja ja yritetään löytää jokaiselle se mieluisin laji, jonka harrastaminen jatkuisi ryhmätoiminnan jälkeenkin. Kotiseututyötä tuetaan osallistumalla yhteisten kotiseututapahtumien järjestelyihin ja toteuttamalla yhteisiä kotiseutuaiheisia projekteja sekä ylläpitämällä kotiseutuarkistoa.

5 PALVELUIDEN TUOTTAMINEN

Kuntaliitosneuvottelut ja Paras -hankkeet tuovat väistämättä keskusteluun sen, minkä kokoisella kunnalla on parhaat edellytykset tuottaa palvelut taloudellisimmin, tehokkaammin ja ihmisläheisemmin. Pienten kuntien etuna on ainakin se, että päätöksenteko on lähempänä kuntalaisia ja valtuustosalissa saattaa istua useita itselle tuttuja henkilöitä, joiden kautta voi omia asioita tuoda esille. Palveluiden tuottamisessa verkostoituminen eri yhteistyötahojen kanssa on välttämätöntä, jotta voidaan järjestää kuntalaisille heidän tarvitsemansa palvelut parhaalla mahdollisella tavalla. Yhteistyökumppaneina voivat olla kunnan muut hallintokunnat ja yhteiset toimintaryhmät, paikallisyhdistykset, seutukunnalliset ja maakunnalliset ryhmät sekä valtakunnalliset organisaatiot.

Vapaaehtoistyö yhdistyksissä koetaan tärkeänä osana hyvinvointipalvelujen tuottamisessa. Vapaa-aikapalveluissa etenkin kulttuuritoiminnan osalta kotiseutuidentiteettiä ja omia perinteitä halutaan vaalia ja niiden säilymisestä ollaan huolissaan. Tällä hetkellä yleisesti ottaen suomalaiset ovat varakkaampia, mutta silti yksinäisempiä, kuin koskaan ennen ja kiireisiin vedoten ihmisiä yhdistävät harrastukset, yhteiset taloot ja tekemiset ovat jääneet paljon vähäisemmäksi kuin aikaisemmin (Sounio 2010, 46). Ehkäpä taistelu kuntaliitoksia tai liian suuria kokonaisuuksia vastaan herättää samanlaista ”talkoohenkeä” kuin ennen oli ja innostaa ihmisiä toimimaan enenevässä määrin vapaaehtoistyössä ja ajamaan yhteistä etua palvelujen saatavuuden suhteen.

5.1 Oma toiminta

Tarkastelen tässä kohdin niitä kunnan palveluita, jotka sisältyvät vapaa-aikatoimen päävastuualueeseen ja joita järjestämme ainoastaan omasta ja asiakkaidemme näkökulmasta lähtien. Henkilöresurssien vähäisyydestä johtuen, emme pysty kaikkia toimintoja järjestämään itse, vaan ostamme ne ulkopuolisilta asiantuntijoilta.

Erikoisalaamme kunnan toiminnoissa on paikallisten yhdistysten kanssa tehtävä yhteistyö. Olemme mukana monissa toiminnoissa ja tapahtumajärjestelyissä, mutta päätehtävänä on tapahtumien koordinointi ja ihmisten aktivointi omaan toimintaan.

taan. Teemme yhdistysten kanssa yhteistä kehitystyötä hankkeiden puitteissa, jotka voivat käsitellä erilaisia toimintoja tai toimintaympäristön parantamista. Toimintoihin, jotka ostetaan ostopalveluna, perustetaan omat ohjaus- ja seurantaryhmänsä.

Nuorisotoimi huolehtii nuorisotilatoiminnasta ja vastaa tilojen käytöstä myös muuhun toimintaan. Työpajapalvelut kuuluvat nuorisotoimen vastuulle ja nuorten kesätyöllistämisen Virolahden kunnan osalta. Leiri- ja retkitoimintaa järjestetään lähinnä alakouluikäisille lapsille. Nuorten osallisuuden edistämiseksi kehitetään erilaisia mahdollisuuksia tekemiseen ja kuulluksi tulemiseen.

Liikuntatoimella on omia aikuisväestölle suunnattuja terveys- ja erityisliikuntaryhmiä. Lapsille järjestetään kesäisin uimakouluja, talvella hiihto- ja luistelukouluja. Monet kunnan järjestämät työkykyä ylläpitävät toiminnot ovat liikuntatoimen vastuulla. Vuoden aikana järjestetään erilaisia kuntoliikuntakampanjoita, kuten esimerkiksi koko kesän kestävä Kaakon kaksikon pyörävaellus.

Kulttuuritoimi aktivoi kuntalaisia erilaisten kulttuuriharrastusten pariin. Pääkohderyhmänä ovat lapset ja nuoret, joille järjestetään tekemistä ja toimintaa etenkin lasten ja nuorten kulttuuriviikkojen ja Satuviikon aikana. Kulttuuritoimen vastuulle kuuluu myös kotiseutuarkistosta huolehtiminen.

5.2 Yhteistyö muiden hallintokuntien kanssa

Kaikki vapaa-aikapalvelujen järjestämä toiminta ei lähde pelkästään oman toimialan tarpeista, vaan osa tehtävistä on sellaisia, jotka hyödyntävät ja täydentävät muiden hallinnonalojen toimintaa. Omien palvelujen järjestämisessä tämä yhteistoiminta tukee sitä näkökulmaa, että nykyisin on parempi viedä palvelut ihmisten luo, kun odottaa sitä, että ihmiset tulisivat palvelujen luokse. Monet tapahtumat ja tilaisuudet kärsivät nykyisin osanottajapulasta, koska on olemassa niin paljon kilpailevia mielenkiinnon kohteita.

Koulutoimen kanssa tehdään tällä hetkellä eniten yhteistyötä koulun kerhotoiminnan puitteissa. Nuorisotoimi koordinoi ja hallinnoi kerhotoimintahanketta ja opettajat sekä

koulunkäyntiavustajat toimivat kerhon vetäjinä. Koulun toivomuksesta pidetään paikallista nuorisotilaa avoinna iltapäivisin, jolloin yläkoululaisilla on paikka, missä he valvotusti voivat odottaa linja-auton lähtemistä ja iltapäivisin toimintaan voi osallistua myös alakoulun 6. luokkalaiset. Tällä pyritään mataloittamaan kynnystä siirtyä yläkoulun puolelle, kun eri-ikäiset oppilaat ovat olleet yhteisen toiminnan piirissä jo kevään aikana ennen yläkouluun menoa. Liikuntatoimi kehittää yhteistyössä koulujen kanssa Liikkuva koulu -toimintaa tarkoituksena saada oppilaat liikkumaan enemmän koulupäivän aikana ja myös liikuttamaan toisiaan. Oppilasurheiluun liittyvät hiihto-, maastojuoksu- ja yleisurheilukilpailut järjestetään liikuntatoimen koordinoimina. Kädentaitojen kehittämistä ja muuta kulttuuritoimintaa tuodaan esille erilaisten teema- viikkojen aikana kouluilla järjestettävillä tapahtumilla. Etsivä nuorisotyö tuo helpotusta koulupudokkaiden asioiden hoidossa.

Sosiaalitoimen kanssa yhteistoimintaa on ennaltaehkäisevän terveystoiminnan ja päihdetyön sekä syrjäytymisen ehkäisyn puitteissa. Liikuntatoimen ryhmätoiminnalla saadaan vanhenevaa ja kuntoutuvaa väestöä pysymään paremmassa kunnossa ja he pärjäävät pidempään kotihoidossa ja sen avulla pystytään vähentämään sosiaalitoimen kustannuksia. Ennaltaehkäisevän päihdetyön puitteissa järjestetään yhteistyössä mm. päihdevalistustapahtumia ja yhteistoiminnallisia ryhmän muodostumista edistäviä toimintapäiviä nuorille. Päiväkoti-ikäisille järjestetään kulttuuritapahtumia ja esikouluikäisille uimaopetusta sekä erillisiä liikuntakampanjoita. Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön palveluita kehitetään yhteistyössä.

Ilman teknisen toimen apua jäisi moni tapahtuma tai toiminta toteutumatta. Liikunta- paikkojen hoito kuuluu tekniselle sekä erilaiset rakentamis- ja kalustamispalvelut ja tapahtumien äänentoisto. Vaikka voisi ajatella toiminnan olevan pelkästään tilaaja- tuottaja malliin pohjautuvaa toimintaa, pystymme me vapaa-aikapalvelujen puitteissa järjestämään teknisen puolen työntekijöille elämyksiä normaalista poikkeavien työ- tehtävien avulla. Vapaa-aikapalvelut antavat myös lausuntoja erilaisista teknisen toi- men suunnitelmista ja toimivat tarvittaessa tulkkina yhdistysten ja teknisen toimen välillä.

Vapaa-aikapalvelujen yhteys kunnan yleishallintoon näkyy eniten taloudellisissa asi- oissa. Kuntien yleishallinnon kannalta asukkaiden hyvinvointi on tärkeää ja tähän va-

paa-aikapalvelutkin tähtäävät omalla toiminnallaan. Virolahden kunnan puolella nuorisotoimi vastaa nuorten kesätyöllistämisestä kunnan eri hallintokunnille, mutta Miehikkälän kunnassa toiminta on suoraan kunnanhallituksen alaisuudessa. Tapahtumien ja erilaisten projektien kautta yhteistyötä tehdään kunnanhallinnon alaisuudessa olevan matkailu- ja museotoimen kanssa. Kunnassa järjestetään vuosittain joitakin lähes pakollisia tapahtumia kuten esim. Veteraanijuhla ja Itsenäisyyspäiväjuhla. Juhlat järjestetään nykyään Kaakon kaksikon yhteisenä ja jos kulttuuritoimi ei niitä järjestäisi, niin vastuu siirtyisi kunnan keskushallinnolle.

Kaakon kaksikossa vapaa-aikapalvelut kuuluvat hallinnollisesti Virolahden sivistyslautakunnan alaisuuteen. Pienessä kunnassa kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen palvelut sijoitetaan vielä tänä päivänä yhden lautakunnan alaisuuteen, mutta isommissa kaupungeissa organisaatioiden toteutustavat vaihtelevat suuresti. Kymenlaakson osalta Kotkan kaupungissa kulttuuritoimesta päättää kulttuurilautakunta ja se on organisaatiossa sijoitettu kaupunkikehityksen ja kulttuurin vastuualueelle. Nuorisotoimi on sijoitettu lasten ja nuorten palveluiden lautakuntaan, jonka alaisuudessa toimii nuorisotyön yksikkö. Liikuntatoimesta päättää liikuntalautakunta. (Kotkan kaupunki 2012.) Kouvolan kaupunki on toiminut vuoden 2013 alusta uudella organisaatiomallilla. Kulttuuri- ja liikuntatoimi löytyy hyvinvointipalveluista aikuisväestön toimintaedellytysten vahvistaminen ja aktiivisen elämän vahvistamisen vastuualueelta osaamisalueena hyvinvoinnin edistäminen ja yhteistyön palvelut. Tehtäväalueina ovat kulttuurinen hyvinvointi ja elinikäinen oppiminen ja yhteisötoiminta sekä tila- ja tapahtumapalvelut ja terveyden ja liikunnan edistäminen. Nuorisotoimi on sijoitettu kasvun ja oppimisen sekä lapsiperheiden tukemisen nuoresta aikuiseksi vastuualueelle osaamisalueena nuorten kasvun, kehityksen ja arjenhallinnan tukeminen. Tehtäväalueina ovat kasvatuksellinen yhteistyö ja ohjaus sekä työpajatoiminta. (Kouvolan kaupunki 2013.) Kun mennään suuriin kokonaisuuksiin, pitäisi pitää huolta siitä, että työntekijät pystyvät selvästi hahmottamaan oman paikkansa organisaatioviidakossa ja kuntalaiset löytävät tarvitsemansa palvelut byrokratian pyörteistä. Vähintään ammattinimikkeistä on osattava heti hahmottaa, mitä kenenkin tehtäviin ja toimenkuvaan mahdollisesti voisi kuulua.

5.3 Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa

Yhteistoimintamme paikallisten yhdistysten kanssa takaa kuntalaisille paljon enemmän vapaa-aikapalveluita, kuin mitä me pystyisimme yksin kunnan resursseilla järjestämään. Useimmat näistä palveluista järjestetään ostamalla ne yhdistyksiltä, mutta viime vuosina mukaan on tullut myös muita toimijoita kuten seutukunnallinen kuntayhtymä ja paikallisia yrittäjiä. Tärkeimmät yhteistyökumppanimme ovat:

- Miehikkälän kulttuuripalvelut:	Miehikkälän kotiseutu- ja matkailuyhdistys ry
- Erityisryhmien liikuntapalveluja:	Kaakon kuntohoito Oy,
Miehikkälän Mielenterveysyhdistys ry, Palveluyhdistys Rateva ry
- Nuorten työpajapalvelut:	Kotkan - Haminan seudun koulutuskuntayhtymä
- Nuorisotilojen ohjauspalvelut:	Kaakonkulman 4H -yhdistys,
Virolahden urheilu- ja nuorisotalo Oy

Huolehdimme ostopalvelujemme toteutumisesta, laadusta ja kehittämisestä pitämällä palvelujen järjestäjien kanssa säännöllisiä kokouksia, joiden avulla me säilytämme molemminpuolisen luottamuksen ja näkemyksen siitä, minkälaisia palveluja haluamme yhteisesti tuottaa kuntalaisille. Lisäksi avustamme yhdistysten järjestämää omaa toimintaa vuosittain jaettavilla toiminta- ja kohdeavustuksilla. Voimme tehdä myös yhteistoimintasopimuksia jonkin ison tapahtuman osa-alueen hoitamisesta. Toimintaa voivat olla järjestämässä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisoyhdistysten lisäksi myös kylätoimikunnat.

5.4 Muut yhteistyöverkostot

Nuorisotoimi on mukana Kaakon kaksikon monialaisessa työryhmässä, joka toimii alueen lasten ja nuorten hyväksi. Ryhmään kuuluu edustajat nuorisotoimen lisäksi

koulu-, sosiaali- ja terveystoimesta, poliisista, te -toimistosta, kasvatus- ja perheneuvolasta, seurakunnasta ja 4H -yhdistyksestä. Monialainen työryhmä on ottanut hoitaakseen seuraavat nuorisolain määrittelemät tehtävät:

- 1) koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi;
- 2) edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus;
- 3) suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi;
- 4) edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnittelemalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken. (Nuorisolaki 2010.)

Nuorisotoimi osallistuu lisäksi Etelä-Kymenlaakson nuorisopalvelut -verkoston yhteistyöryhmään Svoimaan. Siihen kuuluvat Kotkan ja Haminan kaupunkien sekä Pyhtään, Virolahden ja Miehikkälän kuntien nuorisovastaavat. Ryhmän tarkoituksena on suunnitella ja kehittää Etelä-Kymenlaakson alueen nuorisopalveluiden yhteistyötä ja -tapahtumia. Olemme kehittäneet Ely -keskuksen rahoittamalla Etelä-Kymenlaakson osallisuushankkeella menetelmiä nuorten osallisuuden vahvistamiseksi kunnissamme. Etelä-Karjalan nuorisotoimien kanssa olemme hankkeistaneet Nupit Kaakkoon -projektin, jonka kautta saamme tutkitusti tietoa nuorten elinoloista Nuorisobarometrin tekemisen myötä. Hanke järjestää myös räätälöityjä koulutuksia alueen nuorisotyöntekijöille.

Liikuntatoimi osallistuu Kaakon kaksikon Terveystoimien edistämistyöryhmän toimintaan. Ryhmän jäseninä ovat sosiaali- ja terveysjohtaja, vanhustyönjohtaja, terveyskeskuslääkäri, terveydenhoitaja, sivistystoimenjohtaja, liikunnanohjaaja, liikuntapaikkojen hoitaja ja kaksi luottamushenkilöä. Sen tavoitteena on huolehtia kuntalaisten hyvinvoinnista edistämällä fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia mm. liikuntamahdollisuuksien ja ravintotottumusten parantamisella, päihteidenkäytön vähentämisellä ja mielenterveyden edistämällä. Kaakon kaksikon liikuntatoimen edustajat osallistuvat Kymenlaakson liiton koordinoiman terveystoimien edistämistyöryhmän toimintaan. Kymenlaakson liikunta ry:n kanssa, joka on alueellinen liikuntajärjestö, järjestetään yhteistyössä kut-

suntaikäisille nuorille miehille liikuntaneuvontaa Kunnossa Kassulle –teeman mukaisesti. Suunnittelemme yhteistyössä erilaisia koulutuksia paikallisille toimijoille, kuten esimerkiksi ohjaajien tarpeisiin soveltuvaa sekä seuratoiminnan kehittämistä ja liikuntapalvelujen tuotteistamista käsittelevää koulutusta..

Lasten ja nuorten kulttuurin puitteissa teemme yhteistyötä Kymenlaakson alueellisen kulttuuriverkoston Kopan kanssa, joka yhdessä Etelä-Karjalan kulttuuriverkoston Metkun kanssa kuuluu valtakunnalliseen Taikalamppu -verkostoon. Verkosto muodostuu eri kuntien kulttuuritoiminnasta vastaavista henkilöistä. Verkoston tarkoituksen on tuottaa yhteistyössä erilaisia kulttuuritapahtumia ja kehittää uusia toimintamuotoja ja -menetelmiä sekä huolehtia toiminnan yhteismarkkinoinnista. Pienen kunnan työntekijälle toiminta merkitsee asiantuntija-apua saman alan ihmisiltä, uusia vaikutteita ja kustannusten säästöä. Kotkan seudun musiikkiopisto tarjoaa musiikin opetusta myös Kaakon kaksikon opiskelijoille. Koska emme itsenäisesti pysty tarjoamaan korkeatasoista opetusta kaikille, niin järjestämme koulun kerhotoiminnan puitteissa valmentavaa opetusta, joka edesauttaa pääsemään ja innostaa pyrkimään jatko-opintoihin musiikkiopistoon. Haminan kansalaisopisto tarjoaa elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia kaikille kuntalaisille. Neuvottelemme yhteistyössä erilaisten harrastusmuotojen aloittamisesta ja järjestämisestä Kaakon kaksikon eri toimipisteisiin. Toiminta kohdistuu kaikkiin vapaa-aikatoimen toimialoihin ja sisältää ympäri vuoden jatkuvaa ryhmätoimintaa tai yksittäisiä kursseja, luentoja ja luentosarjoja.

6. VAPAA-AIKAPALVELUT KUNNAN MUIDEN HALLINTOKUNTIEN NÄKÖKULMASTA

Olen selvittänyt tässä työssäni perusteita kunnallisten vapaa-aikapalvelujen järjestämiselle lakien, strategioiden, erilaisten suunnitelmien ja ohjelmien näkökulmasta. Toimintamme on ennaltaehkäisevää hyvinvointipalvelua ja sen voidaan katsoa täydentävän muita kunnan järjestämiä peruspalveluita. Halusin paneutua enemmän muiden hallintokuntien käsityksiin meidän palveluistamme ja selvittää, miten voisimme tulevaisuudessa kehittää ja suunnata entistä paremmin toimintaamme täydentämään kunnan palvelukokonaisuutta.

Haastattelin tutkimustani varten neljää kunnallista viranhaltijaa, sivistystoimenjohtajaa, sosiaali- ja terveystoimenjohtajaa, teknistä johtajaa ja kunnanjohtajaa. Kysymykseni käsittelevät meidän toimialojemme yhtymäkohtia ja heidän mielestään parhaita yhteisiä pyrkimyksiämme sisältävää työmuotoa. Keskustelimme heidän näkemyksistään hyvinvointipalveluista ja siitä, mikä tekee jostakin kunnasta muita paremman paikan elää ja asua. Lisäksi halusin ottaa mukaan yhden yhdistystoimijan näkemyksen Kaakon kaksikon yhteiseltä ja suurimmalta yhteistyökumppaniltamme Kaakonkulman 4H-yhdistykseltä ja haastattelin yhdistyksen toiminnanjohtajaa.

6.1 Paras toimialojen välinen yhteistyömuoto ja tulevaisuuden odotukset

Koulutoimen kanssa parasta on ollut lisäresurssien tuominen koulupäivän arkeen esim. Liikkuva koulu -hankkeen ja lasten kulttuuriviikkojen tapahtumien kautta, koska opettajien perustehtävä on opettamisessa. Iltapäivisin järjestettävä kerhotoiminta on hyvä yhteistyömuoto, joka tarjoaa oppilaille koulun jälkeen aktiivista toimintaa ennen kotiin menoa. Perusopetuksen loppumisen jälkeen työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö ovat koettu tärkeiksi toimintamuodoiksi myös koulumaailmaa ajatellen. (Hyttinen 2013.)

Sivistystoimenjohtaja toivoi, että vapaa-aikatoimi ja nuorisotyö voisivat toimia tulevaisuudessa enemmän päällekkäin kouluaikana. Koulun sisällä oleva ilmaisutaito ja toiminnallinen ilmaisu kiinnostavat kovasti. Itseilmaisun muotoina voi olla teatteri, soittaminen, taide, liikunta tai tanssi, joiden avulla lapset ja nuoret voivat löytää itsensä uusia ulottuvuuksia. Yksin koulupuolella ei tässä vielä välttämättä onnistuta ja ulkopuoliset esim. kulttuurialojen vetäjät voisivat monipuolistaa käytännön toimintaa. Voi myös olla, että murrosikäiset nuoret eivät löydä kaikkea toimintaa, mitä paikkakunnalla järjestetään. Koulussa tällä hetkellä toimivaa ilmaisutaidon kerhoa voitaisiin vahvistaa teatteritoiminnalla. Yhdistystoiminnan kautta voisi yrittää saada teon alle vaikka paikkakunnalla kuvattava pienelokuva. (emt.)

Koulunuorisotyön sivistystoimenjohtaja näkee ongelmien ratkaisemiseen keskittyvänä toimintana. Silloin keskitymme enemmän tekemättömyyteen sekä lasten ja nuor-

ten pahoinvointiin. Parempi tapa olisi toimia positiivisessa hengessä ja houkutella lapsia ja nuoria toimintaan mukaan. On pyrittävä siihen, että tarvitaan vähemmän psykologeja ja enemmän mielekästä sekä aktiivista yhdessä tekemistä. Näitä molempia tarvitaan, mutta painotus olisi hyvä olla myönteisellä puolella.(emt.)

Sosiaali- ja terveystoimessa on oltu viime aikoina erityisen tyytyväisiä liikuntatoimen ja kuntoutuspuolen yhteistyöhön. Työnjako ja tehtävät ovat selkiytyneet yhteisillä palveluilla ja jokainen tietää oman roolinsa eikä ajattele toimivansa toistensa reviiirillä. Työpajapalvelut ovat tärkeä nuorisopuolen palvelu sosiaalitoimelle, joskin näkemyseroja tällä hetkellä on palvelun tarjoajan, koulutuskuntayhtymän kanssa. Kulttuuri on kaiken ikäisten elämässä oleva sisältökohde. Sosiaali- ja terveysjohtajan näkemyksen mukaan toimivat vapaa-aikapalvelut vähentävät sosiaalitoimen palvelujen tarvetta. (Seuri 2013.)

Sosiaali- ja terveysjohtajan mielestä on tärkeää, että nuorten työpajatoiminnan kanssa tekemisissä olevat kunnan työntekijät kokoontuvat edelleen säännöllisesti yhdessä palvelujen järjestäjien kanssa ja kehittävät toimintaa. Raittiustyön käsite yleisissä asiakirjoissa täytyy muuttaa koko Kaakon kaksikkoa koskevaksi eikä ainoastaan Miehikkälän kuntaa. Sosiaalitoimessa tehdään pelkästään korjaavaa työtä ja ennaltaehkäisevä päihdetyö sekä etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuva valistustoiminta kuuluvat vapaa-aikatoimen palveluihin. Kaakon kaksikossa toimii terveydenedistämisen työryhmä ja nyt kun liikuntatoimen lisäksi on saatu koulupuolikin mukaan toimintaan, niin edistystä on tapahtunut paljon. Ryhmän toiminta on jatkossakin tärkeää kunta-alaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. (emt.)

Kunnanjohtajan mielestä vapaa-aikatoimella on pienet resurssit ja tekemisen mahdollisuuksia lisäävä kolmannen sektorin aktivointi on tärkeää. Erilaiset tempaukset ja eri-ikäisten ihmisten liikuttaminen on tärkeä toimintamuoto. Toiminnan ja tapahtumien järjestäminen kunnan palveluna on pienemmissä kunnissa tärkeämpää kuin suuremmissa paikoissa, joissa on lisäksi muuta tapahtumatarjontaa. Tilannetta, ettei kunnassa ole kulttuuritapahtumia, on vaikea kuvitella. Yksittäisiä palveluita nuorille on vaikea järjestää, koska ikäluokat ovat pieniä ja kiinnostuksen kohteet pirstoutuvat. Ainoana palveluna suuremmalle joukolle on nuorisotilatoiminta. (Havuaho 2013.)

Teknisen toimen kanssa yhteistyö on liittynyt erilaisiin rakentamisprojekteihin ja tapahtumajärjestelyihin. Teknisen toimen henkilökunta hoitaa näitä asioita yhteistyössä vapaa-aikapalveluiden kanssa, mutta yhteistyö perustuu enemmänkin tilaaja-tuottaja-malliseen palveluun. Liikuntapaikkojen ylläpito kuuluu tekniselle toimelle. Joskus tiloja suunniteltaessa tehdään yhteistyötä ja kysytään liikuntatoimen asiantuntemusta. Salivuorojen jakamisessa tehdään yhteistyötä, koska osa tiloista on teknisen toimen hallinnassa. (Uski 2013.)

Teknisessä toimessa ja liikuntapaikkojen hoidossa näkyy urheiluseurojen vapaaehtoistyön väheneminen. Osa liikuntapaikoista hoidetaan edelleen ostamalla palveluita paikallisilta seuroilta, mutta osa aikaisemmin ulkopuolelta ostetuista palveluista on pystyttävä tulevaisuudessa järjestämään uudelleen kunnan omana palveluna, jos ne halutaan säilyttää. (emt.)

6.2 Vapaa-aikapalvelut hyvinvointipalveluina ja osana kuntapalveluita

Sivistystoimen johtajan mielestä nuorten osallistaminen on hyvinvointia tukevaa toimintaa, sillä oma tekeminen ja toiminta sekä usko itseensä luo nuorille hyvinvointia. Esimerkiksi nuorisotilan kautta voisi yrittää saada nuoria visioimaan ja luomaan erilaisia ideoita ja ajatuksia tekemisestä. Tämän kautta voisi löytyä positiivisia kokemuksia ja yhdessä tekemistä. Teatteritoiminta olisi yksi hyvä toimintamuoto, koska siinä tarvitaan erilaisia persoonia eikä ole pakko olla lahjakas ja osata erikoistaitoja tai osaamista kuten esim. joissakin liikuntalajeissa tai soittamisessa. (Hyttinen 2013.)

Kunnanjohtajan mielestä hyvinvointi on mukana kunnan vapaa-aikapalveluissa. Tapahtumien järjestäminen sisältää paljon muutakin kuin itse tapahtuman toteutumisen. Sitä kautta aktivoidaan ihmisiä mukaan toimintaan ja yhteiseen tekemiseen ja tällöin tapahtuma ei ole useinkaan se pääasia. (Havuaho 2013.)

Sosiaalitoimen näkökulmasta kunnan nuorisotilatoiminta on osa hyvinvointipalveluja, koska se tarjoaa nuorille tekemisen vaihtoehtoja ja toimintaa ei järjestettäisi, jos kunta ei sitä tekisi. Kolmas sektori on tärkeä yhteistyötaho, koska kunta ei pysty yksinään huolehtimaan kaikista tarvittavista palveluista. (Seuri 2013.)

Nykyisin puhutaan lähes päivittäin uutisissa kuntauudistuslaista ja siitä minkälaisia liitoksia tuottavuuden ja taloudellisuuden nimissä täytyisi tulevaisuudessa tehdä. Valtiolla ja kunnilla on asioista aivan erilaiset näkemykset ja voi olla, että monissa tapauksissa joudutaan toteuttamaan pakkoliitoksia kuntien kesken. Opinnäytetyössäni halusin selvittää sen, mitä ajatuksia muilla hallintokunnilla on vapaa-aikatoimen palvelujen sijoittumisesta eri organisaatioissa ja mahdollisissa kuntaliitostilanteissa.

Sivistystoimenjohtaja lähti pohtimaan asiaa olemassa olevien resurssien kautta. Tulevassa organisaatiossa oleva ihmisten määrä, tietotaito ja intressit vaikuttavat ratkaisuihin. Halutaanko esimerkiksi kulttuuripuolen tapahtumatuotanto erottaa omakseen ja eroaako lasten ja aikuisten kulttuuri toisistaan. (Hyttinen 2013.)

Jos kuntaliitostilanteessa vapaa-aikatoimen osa-alueet jakautuvat eri hallintokuntiin, on niillä kuitenkin oltava yhteinen toiminta-areena suunnittelua ja työnjakoa varten. Yhteiset toimintaperiaatteet ovat tärkeitä kokonaisuuden kannalta. Vapaa-aikapalvelujen täytyy olla hallintokuntarajat ylittävää vapaata ja joustavaa, idearikasta toimintaa oli sitten kysymys lapsista tai aikuisista. Toiminta ei saa olla sektorikohtaista eikä liian valmiiksi rooleihin sidottua. (emt.)

Sosiaali- ja terveystoimenjohtajan mielestä vapaa-aikapalvelut kuuluisivat isomassa organisaatiossa moneen kohtaan. Jos toiminta rajataan johonkin kategoriaan, niin aina on se vaara, että se vaikuttaa liikaa. Toiminta pitäisi olla hallintorajat ylittävää. Lisäksi tulevaisuuden ratkaisuihin vaikuttaa sosiaali- ja terveystoimien toteuttaminen. Jos pienet kuntakokonaisuudet jäävät voimaan, niin vapaa-aikapalvelut olisi hyvä säilyttää peruskunnassa, koska silloin palvelut olisivat lähellä asiakkaita. Päivähoidon siirtämisestä sivistystoimeen on ollut puhetta. Se mietityttää, koska herää ajatus siitä, että lasten sivistäminen korostuu tällaisessa yhteydessä ja unohdetaan se, mikä on elämän kokonaisuus. (emt.)

Kunnanjohtajan näkemyksen mukaan vapaa-aika- ja kulttuuripalvelut kuuluvat kunnan vetovoimapalveluihin jo profiloitumisenkin kannalta. Toiminta liittyy enemmän elinkeinopalveluihin ja isoon kokonaisuuteen. Jos palvelut sijoitetaan esimerkiksi so-

siaalitoimen alle, niin toimintaan tulee aivan toisenlainen sävy. Ikäryhmä -ajattelun kautta palvelut voitaisiin sijoittaa sivistystoimeen. (Havuaho 2013.)

Tilaaaja-tuottaja -malli on otettu käyttöön joissakin kuntaliitostilanteissa, mutta se on usein koettu byrokraattisena ja erittäin työllistävänä vaihtoehtona. Teknisen johtajan mukaan tällaisessa mallissa ei välttämättä olisi niin suurta merkitystä sillä, ovatko vapaa-aikatoimen palvelut erikseen vai yhdessä jonkin toisen toimialan kanssa. (Uski 2013.)

6.3 Kaakon kaksikko asumisympäristönä ja elämänlaatupalvelujen tuottajana

Yleensä ihmiset muuttavat työn perässä. Kunnan tehtävänä on huolehtia, että tulevassa asuinympäristössä terveyspalvelut ovat kunnossa, löytyy hyviä tontteja ja asumisympäristöjä sekä harrastusmahdollisuuksia. On tärkeää myös markkinoida palveluja, koska niiden kautta ihmiset luovat mielikuvia eri paikoista. (Hyttinen & Seuri & Havuaho & Uski 2013.)

Ympäristö ja tekeminen houkuttelevat uusia asukkaita. Peruspalveluiden jälkeen on huolehdittava siitä, ettei synny vieraantumista eikä sosiaalista syrjäytymistä. Arjen on sujuttava, vaikkapa sitten sosiaaliturvan varassa. Pienellä paikkakunnalla on ihmisten helpompi löytää oma roolinsa yhteisössä ja tuntea itsensä tarpeelliseksi. Jos haluaa, niin tekemisen paikkoja löytyy. Hyvässä yhteisössä ihmiset viihtyvät paremmin ja sitoutuvat paikkakunnalle. Perinteinen yhdistystoiminta voisi myös vetää enemmän uusia asukkaita toimintaan mukaan uudistamalla toimintaperiaatteitaan esim. metsästysyhdistykset maanomistusperiaatteisiin ja vesiosuuskunnat kalastusharrastukseen liittyen. (emt.)

Elämänlaatupalveluihin kuuluvat ensimmäiseksi perustarpeet eli ruoka, asunto ja vaatteita. Sen jälkeen kun asuminen ja eläminen ovat kunnossa, niin sitten katsotaan, mitä ympärillä tapahtuu. (Hyttinen, 2013.) Elämisen laatuun vaikuttaa paikallinen kulttuuri ja ihmisten kokemus identiteettiä eli se ketä me olemme ja mistä me olemme kotoisin. Miehikkäläläiset ovat ylpeitä Pelimannipäivistään ja tangokuninkaalisisista ja virolahtelaiset suurista taiteilijoistaan ja säveltäjistään. (Seuri 2013.)

Ihmisille ei voi tehdä väkisin hyvää. Ihmisen on otettava itse oma elämä haltuunsa. Vapaa-aikapalveluilla voidaan saada ihminen aktivoitumaan ja mukaan toimintaan. Tärkeintä ovat elämykset, jotka lisäävät hyvinvointia ja elämänlaatua. (Havuaho, 2013.) Erilaiset liikuntapaikat ja harrastusmahdollisuudet ovat monille tärkeitä ja niitä voi löytää niin omasta kuin lähikunnistakin. Ympäristöä ja sen hyvää kuntoa sekä turvallisuutta arvostetaan. (Uski 2013.)

6.4 Yhdistystoimijan näkökulma

Tärkeimpänä yhteistyömuotona toiminnanjohtaja on kokenut nuorisotilatoiminnan. Kunta ostaa tilan ohjaajapalvelut 4H -yhdistykseltä ja toimintaa kehitetään yhteistyössä eteenpäin. Toisena tärkeänä asiana on nuorten kesätyöllistäminen, jossa 4H:n kautta työllistetään nuoria sekä kunnan eri hallintokunnille että yksityisille. Lisäksi kunta tarjoaa 4H -yhdistykselle toimitilat, nettiyhteyden ja kopiointimahdollisuudet. (Peltola 2013.)

Tulevaisuudessa voisi panostaa enemmän yhteiseen markkinointiin esimerkiksi viime syksynä olleen Harrasteinfo -tapahtuman mallin mukaisesti. Seuraavalla kerralla pitäisi miettiä tarkemmin, miten tapahtumaan saataisiin mukaan yli 13 -vuotiaita nuoria ja kuinka lasten vanhemmilla olisi myös mahdollisuus osallistua tapahtumaan.(emt.)

Kaakonkulman 4H-yhdistys on kouluttanut paikkakunnalle yhden Mahis -ohjaajan. Hänen avullaan voisi yhteistyössä kunnan kanssa yrittää saada aikaiseksi jokin nuorten itsensä toteuttama kulttuuriprojekti. Pienen paikkakunnan eri yhdistykset voisivat yhdessä perustaa jonkinlaisen ohjaajaklubin. Sen toiminta voisi olla kaikille ohjaajille yhteistä, mutta jokaisella olisi myös omaan toimialaansa liittyvää erillistä koulutusta. Yhteistoimintaa erilaisten retkien ja tapahtumien muodossa voisi olla enemmänkin. Toiveet toiminnasta pitäisi saada suoraan nuorilta itseltään, koska silloin asiaan sitoudutaan paljon paremmin. Erilaisia projektejakin voisi toteuttaa, mutta niissä on käytettävä harkintaa ja tavoitteena pitää olla se, että niistä jää pysyvää toimintaa paikkakunnalle.(emt.)

Yhdistystoiminnan puitteissa toiminnanjohtaja toivoisi lisääntyvää yhteistyötä eri toimijoiden toiminnan koordinoimisessa. Kerhojen kokoontumisajat täytyisi suunnitella siten, ettei lasten tarvitsisi joutua valitsemaan kahden kerhon väliltä. Jos pienessä kylässä järjestetään jotain, niin olisi hyvä, että se tapahtuisi eri iltoina. (emt.)

Hyvinvointi- ja elämänlaatupalvelut tulevat tässä järjestyksessä. Ensin pitää olla terveyskeskuspalvelut ja oma terveys kunnossa. Sen jälkeen tulee mielenterveys, joka vaatii erilaisia palveluja kuin fyysinen terveyden hoito. Jotta jaksaa mennä elämässä eteenpäin, on saatava piristystä päivään työn ja koulun vastapainoksi. Vapaa-aikapalveluita järjestämällä voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Palveluita voi tarjota kunta, yhdistykset ja yrittäjät. Kunnan järjestämät palvelut ovat usein ilmaisia, mutta yrityspohjaiset eivät. Jos maksulliset palvelut tuntuvat liian kalliilta, niin sosiaalitoimisto voi tietyissä tapauksissa auttaa rahallisesti. Omalla alueellamme on mahdollista harrastaa aika monia asioita. (emt.)

Kaakon kaksikossa asumiseen vaikuttaa työpaikkojen määrä sekä se, että yrittäjiä pitäisi saada lisää ja erityisalojen kauppoja. Toimiva koulujärjestelmä ja pienten kyläkoulujen olemassaolo voivat olla joillekin ratkaiseva tekijä. Hyvät terveyspalvelut ja mahdollisuudet jatkohoitoon pääsemisessä ovat tärkeitä. Vanhuksista huolehtiminen voi aiheuttaa paluumuuttoa takaisin paikkakunnalle. (emt.)

Kunnan houkuttelevuutta voidaan lisätä erilaisten tapahtumien järjestämisellä. Viime vuosina ovat suosittuja olleet Virolahti -viikko, Saarihihto, Hiihtopäivä, pyöräilytapahtumat, pikkukyläen pikkumarkkinat, Pelimannipäivät ja Salpalinja museoineen. Tapahtumien ja toiminnan kautta ihmiset löytävät itselleen tekemistä ja tavoitteita sekä tarjontaa vapaa-ajalle. Toiminnan kautta tapaa uusia ihmisiä ja syntyy yhdessä oloa ja yhteisöllisyyttä. (emt.)

7 LOPPUPÄÄTELMÄT

Näiden kaikkien selvitysten, oman toiminnan tarkastelun ja haastattelujen perusteella olen tullut siihen johtopäätökseen, että kukaan toimijoista ei voi omassa toimintaympäristössään olla yksinäinen ja itsenäinen saareke. Ei ainakaan silloin, jos haluamme

saavuttaa toiminnassamme parhaan mahdollisen tuloksen asiakkaan kannalta. Vapaa-aikapalvelut noudattavat lakien ja ohjeistusten määrittelemiä tehtäväkokonaisuuksia ja niissä ilmeneviä periaatteita käytännön toiminnassaan. Kunnan muiden hallintokuntien ja yhteistyökumppanien näkemykset tukevat hyvin niitä periaatteita, joita vapaa-aikapalveluiden odotetaan erilaisten ohjeistuksien mukaan ottavan huomioon omassa toiminnassaan ja sen kehittämisessä.

Vaikka vapaa-aikapalveluiden pääpainopiste onkin lapsissa ja nuorissa, niin silti tarjoamme palveluitamme koko perheelle ja kaikille kuntalaisille. Lasten ja nuorten elämään vaikuttavat suuresti kaikki heidän ympärillään olevat ihmiset niin kotona, koulussa kuin vapaa-ajallakin. Siksi on yhtä tärkeää rakentaa edellytyksiä ja yhteisöllistä toimintaa sekä nuorten omassa piirissä että myös yli sukupolvien tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Näihin haasteisiin voimme vastata esimerkiksi äiti-lapsi -kerhoilla, koulumummo- tai pappatoiminnalla, perhekahviloilla ja vaikkapa lasten ja vanhusten yhteisillä liikunta- tai kulttuurituokiolla.

Mielestäni vapaa-aikapalvelut kuuluvat kunnan hyvinvointipalveluihin ja elämänsisältöpalveluihin sekä ne ovat ennaltaehkäisevää peruspalvelua. Meidän toiminnassamme on tärkeimpänä periaatteena lasten ja nuorten mahdollisimman hyvistä elinoloista huolehtiminen ja nuorten kasvua tukevien kehitysyhteisöjen toimintaedellytysten parantaminen. Viime aikoina Suomessa on kuitenkin investoitu enemmän lapsiin ja nuoriin kohdistuviin häiriöpalveluihin eivätkä ongelmat ole kuitenkaan vähentyneet lasten- ja nuorisopsykiatrian palvelujen tai erityisopetuksen lisääntymisen myötä (Rimpelä 2008, 70). Tänä päivänä etsitään siltäkin toimialueelta säästöjä ja ennaltaehkäisevä työ toisi pitkällä tähtäimellä taloudellisia säästöjä. Etenkin koulutoimen puolella Kaakon kaksikossa nähdään parempana vaihtoehtona rakentavan lisätoiminnan ja osallisuuden tarjoaminen oppilaille kuin ongelmia ratkovan korjaavan työn resurssien lisääminen (Hyttinen 2013).

Sosiaali- ja terveysministeriössä on tehty laatusuosituksot terveyden edistämiseksi. Suosituksissa tähdätään siihen, että kaikissa kunnissa nostetaan väestön hyvinvointi ja terveys yhdeksi toiminnan painoalueeksi. Siihen kuuluu terveyden edistämisen rakenteiden arviointia, johtamisen kehittämistä, voimavarojen suuntaamista ehkäisevään työhön ja hyvinvointiosaamisen vahvistamista. Tätä toimintaa on arvioitava ja

seurattava säännöllisesti. (Lehtelä 2008, 159–160.) Mitä enemmän tähän suuntaan kunnat tulevaisuudessa panostavat palvelujensa kehittämistä, sitä enemmän vapaa-aikapalveluihin kuuluvilla toiminnoilla on kysyntää. Ratkaisevaa ei ole se, minkä hallintokunnan alaisuudessa toimimme. Tärkeintä on palvelujemme saatavuus ja löydettävyys isojen organisaatioiden luomasta viidakosta sekä se, että hyvinvointi- ja elämänlaatupalveluista huolehtivat tahot toimivat yhteistyössä.

Ensimmäisenä käytännön toimenpiteenä Kaakon kaksikon voimavarojen suuntaamisessa ennaltaehkäisevään työhön ja hyvinvointiosaamiseen voisi olla panostaminen lasten ja nuorten hyvinvointipolkuun ja sen toteuttamiseen yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen, koulutoimen, nuorisotoimen, seurakunnan, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Kaakonkulman 4H-yhdistyksen kanssa. Monialaisessa työryhmässä asia on otettu jo kertaalleen esille, mutta resurssien puute on estänyt viemästä toimintaa käytännön tasolle. Kaakon kaksikosta puuttuu myös nuorisotyöntekijä, joka pystyisi tekemään monipuolisesti ja pitkäjänteisesti työtä nuorten hyväksi ottaen yksilölliset tilanteet huomioon. Hänen toimintakenttänään olisivat nuorisotilatoiminta, harrastusmahdollisuuksien ja osallisuuden edistäminen, pienryhmätoiminta sekä yhteistoiminta koulujen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Vapaa-aikapalveluilla on paljon tietoa ihmisten erilaiseen harrastamiseen liittyvistä tarpeista ja olisi paikallaan lisätä etenkin liikuntatoimen asiantuntemusta ryhmissä, joissa suunnitellaan kuntaan rakennettavia uusia toimitiloja, jotta käyttäjänäkökulma tulisi mukaan jo alusta alkaen.

Tämän opinnäytetyöni tarkoitus oli kuvata sitä ympäristöä, jossa tällä hetkellä toimimme ja mitkä kaikki seikat vaikuttavat jokapäiväiseen työhömmme. Toimintamme pohjautuu Opetus- ja kulttuuriministeriön säätämiin lain mukanaan tuomiin velvoitteisiin. Lisäksi sieltä ohjeistetaan toimintaamme neljän vuoden välein uudistettavalla Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalla. Sen puitteissa saamme ajankohtaista yhteiskunnallista tietoa siitä, mihin asioihin meidän pitäisi myös paikallisesti panostaa omassa toiminnassamme. Tuotamme palvelumme yhteistyössä erilaisten verkostojen kanssa, joihin kuuluvat oman kunnan muut hallintokunnat, paikalliset yhdistykset, naapurikunnat ja muut seutukunnalliset toimijat kuten esimerkiksi kansalaisopisto, musiikkiopisto ja käsityökeskus.

Alla oleva taulukko kuvaa Kaakon kaksikon vapaa-aikapalvelujen toimintaympäristöä ja sen monia erilaisia yhteistyökumppaneita ja verkostoja.

Taulukko 2. Vapaa-aikatoimi omassa toimintaympäristössään (Rasi 2013).

Osa vapaa-aikatoimen järjestämistä palveluista on omista lähtökodista lähtevää ydinpalvelua, jotka toteutuisivat ilman muiden kunnallisten hallintokuntien toiminnallisia tarpeita. Tällaisia ovat nuorisotilatoiminta, työpajatoiminta, leiri- ja retkitoiminta, osa terveysliikuntaryhmistä, uimakoulutoiminta, yhdistysten avustaminen, erilaisten tapahtumien järjestäminen. Osa toiminnasta pohjautuu yhteistyökumppaneiden ja meidän yhteisiin tarpeisiimme ja tavoitteisiimme. Koulutoimen puolella teemme yhteistyötä kerhotoiminnassa sekä liikunta- ja kulttuuritoimen erilaisten varsinaista opetustoimea täydentävien toimintamenetelmien tuomisessa kouluihin. Aktivoimme lapsia ennaltaehkäisevään yhteisölliseen toimintaan. Sosiaalitoimen kanssa panostamme terveysliikuntaan sekä lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan ennaltaehkäisevään toimintaan kuten päihdevalistukseen, turvallisuuskasvatukseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Teknisen puolen osalta yhteistoimintamme koostuu erilaisten lausuntojen antamisesta ja tilojen suunnittelusta sekä välittäjänä toimimisesta kuntalaisten ja yhdistystoimijoiden sekä teknisen toimen välillä. Kunnanhallitus omalta osaltaan odottaa meiltä yhteisöjen kanssa yhteistyössä toimimista ja erilaisten yhteisöllisyyttä rakentavien

tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämistä. Kunnan työntekijöiden työhyvinvoinnista huolehtiminen on myös kunnanhallituksen näkökulmasta yksi tärkeimmistä yhteistyömuodoistamme.

Yhdistykset näkevät meidät oman toimintansa edellytysten takaajana ja yhteistyökumppanina. Avustamme yhdistyksiä rahallisesti, lainaamme toimintavälineitä ja myönnämme toimintaan tarvittavia tiloja yhdistysten käyttöön korvauksetta. Järjestämme yhteistyössä erilaisia tapahtumia ja toimintaa kuntalaisille. Yhteistyöryhmiin kuuluvat muun muassa Kaakon kaksikon monialainen työryhmä ja terveydenedistämistyöryhmä sekä seutukunnalliset kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen ryhmät. Toiminta perustuu säännöllisiin kokouksiin ja olemassa olevien toimintojen kehittämiseen ja uusien toimintatapojen kokeilemiseen. Toimimme näissä ryhmissä oman alamme ja palvelujemme erityisasiantuntijoina. Muut yhteistyöverkostot ovat yhteistyökumppaneita, joiden kanssa kokoonnumme harvemmin ja satunnaisesti. Sovimme yhteisesti joidenkin palvelujen järjestämisestä ja työnjaosta. Voimme tehdä yhteisiä laajempia hankkeita ja olemme joskus myös hankkeiden osarahoittajina. Verkostojen määrä ja tarkoitus vaihtelee jopa vuosittain, koska niitä voidaan perustaa tarvittaessa uusien ajankohtaisten asioiden eteenpäin viemiseksi ja niiden elinkaari vaihtelee. Joskus verkostojen yhteistyökumppaneista voi kehittyä säännöllisesti kokoontuva yhteistyöryhmä.

Toimintamme sisäisiä yhteistyökumppaneita ovat mielestäni kunnan eri hallintokunnat ja kunnanhallitus. Kuntastrategialla määritellään kunnan toimintaa sekä palveluiden järjestämistä ja tarkemmat toimintaohjeet tulevat jokaisen toimialan omien vuosittaisten toimintasuunnitelmien kautta. Pääasiallisena yhteistyömuotona hallintokuntien kesken on palveluiden tuottaminen kuntalaisille. Kuntaliitospaineista ja kustannusten säästövaatimuksista johtuen kunnissa keskitytään nykyään enemmän palveluiden tehokkuuteen ja kustannustekijöihin kuin niiden sisällön kehittämiseen. Tehokkuusajattelu on kuitenkin tuonut mukanaan lisääntyvää yhteistyötä, työn jakamisen tarkastelua ja erikoistumista sekä päällekkäisyyksien poistamista. Esimerkiksi olemme Kaakon kaksikossa kehittäneet liikuntatoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kesken palvelujärjestelmän, jossa asiakas siirtyy joustavasti kuntouttavasta yksilöhoidosta liikuntatoimen ryhmätoimintaan kuntosalille. Sosiaali- ja terveystoimen hoitaa sairautensa ja liikuntapuoli vastaa toimintakunnan ylläpitämisestä ja kehittämisestä. Palvelui-

den yleinen kehittäminen ja järjeistämisen voi kuitenkin kuntaliitostilanteissa olla vaikeaa, koska tuleviin rakenteisiin ja organisaatioon pääsee vaikuttamaan poliittisten päättäjien taistelu luottamushenkilöpaikoista ja työntekijöiden pelko oman työnpaikan tai aseman menettämisestä.

Vapaa-aikapalvelut toimivat monissa erilaisissa verkostoissa ja ne voitaisiin mielestäni määritellä ulkoisiksi yhteistyökumppaneiksi, koska niitä ei ole mainittu kunnan palveluorganisaatiossa. Näissä verkostoissa tärkeintä on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja yhteistoimintamme keskittyy palvelujen kehittämiseen asiakkaan näkökulmasta. Yhdessä järjestettyjen koulutusten ja hankkeiden kautta etsimme uusia ideoita ja toimintamuotoja.

Vapaa-aikapalvelujen rooli omassa toimintaympäristössään on olla yhteistyöverkostojen luojana ja erilaisten toimintojen koordinoititehtävissä. Pitkäaikainen kokemus yhteistyöstä paikallisten ihmisten ja yhdistysten kanssa sekä henkilökunnan pysyvät työsuhteet auttavat tuntemaan oman työkentän. Toimivien verkostojen luominen ja erilaisten toimintojen työnjako on paljon helpompaa kuin se olisi jatkuvasti vaihtuvan henkilökunnan ja yhteistyökumppanien tai muiden muuttuvien olosuhteiden takia. Uudet ihmiset ovat kuitenkin aina tervetulleita mukaan yhteistyöhön, sillä he tuovat mukanaan uusia ideoita ja näkemyksiä. Mikään toiminta ei kuitenkaan pääse kehittymään parhaalla mahdollisella tavalla, jos työntekijät vaihdetaan kahden vuoden välein esimerkiksi joidenkin työllistämiseen kuuluvien säädösten johdosta. Pahimassa tapauksessa toimintaa lähtee tavallaan käyntiin aina uudelleen kahden vuoden välein.

Toimimme uusien yhteisten työmuotojen kehittämisessä aloitteellisesti. Kaakon kaksikon monialainen yhteistyöryhmä lähti liikkeelle koulu- ja nuorisotoimen yhteistyönä. Koulukuraattori toimi ryhmän puheenjohtajana ja nuorisosihteerin sihteerinä. Nykyään ryhmässä puheenjohtajuus ja sihteerin tehtävät kiertävät ja vastuu jakautuu laajemmin eri osallistujatahoille. Samalla tavoin on saanut alkunsa 6. luokkalaisten päihdevalistustapahtuma Selvä reitti ja 7. luokkalaisten yhteishengen parantamiseksi kehitetty toimintapäivä syyslukukauden alussa. Liikunta- ja kulttuuritoimessa kehitämme uusia ryhmätoimintoja ja toteutamme tapahtumia keräten ympärillemme erilaisia toimijaverkostoja, jotka voivat olla jatkossa käytettävissä myös muissa yhteyksissä.

Halutessamme toimia laadukkaasti meidän on osattava tehdä oikeita asioita ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden kannalta. Meidän on tarjottava palvelumme lähipalveluina ja mentävä sinne missä asiakkaamme ovat. Ratkaisevaa on se, että osaamme auttaa oikealla hetkellä tarpeeksi varhaisessa vaiheessa. Pääkohderyhmämme ovat lapset ja nuoret, koska perusedellytykset elinikäiselle hyvinvoinnille luodaan silloin. Toiseksi tärkeimpänä voidaan pitää vanhenevaa väestöä ja heille järjestettäviä terveysliikuntapalveluita, jotka edesauttavat heidän toimintakykynsä säilymisessä pidempään.

Käydessämme kehityskeskusteluja alaisten kanssa syksyllä 2012 tulimme siihen tulokseen, että toimintamme menestystekijä on peruskuntalaisten hyvinvointi ja elämänlaadun parantaminen omalla toiminnallamme ja sen sisällöllä. Se on myös pidemmän päälle kunnan menestystekijä, joka houkuttelee kuntaan uusia asukkaita ja oman elinympäristönsä kehittäjiä. Niistä tuloksista voivat myös matkailijat ja elinkeinoelämä ottaa tulevaisuudessa hyödyn irti. Jos ajattelemme kuntapalveluita puuna ja sen juurina, niin näkemykseni mukaan vapaa-aikatoimen palvelut ovat ne juurista ylöspäin oksistoon eli muihin palveluihin lähtevät hivenaineet, jotka saavat kuntapuun kukoistamaan.

Tämän opinnäytetyöni tekemisen kautta voin määritellä vapaa-aikapalvelut ennaltaehkäiseviksi hyvinvointipalveluiksi, joilla kohennetaan kuntalaisten terveyttä, hyvinvointia ja elämänlaatua. Toimintamme perustuu omaan osaamiseemme ja verkostomaiseen työtapaan. Vapaa-aikatoimi on aloitteellinen toimija verkostoissa ja hoitaa tehtävien koordinoitavastuun ainakin toiminnan alkaessa. Yhteistyössä järjestettävissä tapahtumissa ja toiminnoissa vapaa-aikatoimi kasvattaa osallistujien yhteisöllisyyttä jakamalla vastuuta eri toimijoille tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti. Vapaa-aikapalvelut pyrkivät jatkuvasti uudistamaan olemassa olevia palveluitaan ja kehittämään uusia toimintoja vastaamaan nyky-yhteiskunnan tarpeita ja vaatimuksia.

LÄHTEET

Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Toinen painos, 1980. Juva: WSOY, 37–50.

Himanen, Pekka 2010. Kukoistuksen käsikirja. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 145–146.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 1992. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 12.3.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920728>

Lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämisohjelma 2012 - 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliittikan osasto, 11–41. <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Lehtelä, Kirsi-Marja 2008. Sosiaali- ja terveystalouden ajantieto 2005 - 2007. Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.), Suomalaisten hyvinvointi 2008. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 148–161.

Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1, 65–66. Viitattu 23.4.2012. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>

Liikuntalaki 1998. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 12.3.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19981054>

Maslow, Abraham 1943. Viitattu 18.3.2013. http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/ps/ps4/03_motivaation_emootioiden/04_3.4_maslowin_tarvehierarkia?C:D=gjtb.e7S7

Miehikkälän kunnan strategia 2011. Viitattu 8.4.2013. <http://www.miehikkala.fi/index.php?&id=1295&mid=1&aid=2633>

Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.), Suomalaisten hyvinvointi 2008. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 14–16.

Niemelä, Jorma 2003. Teoksessa Niemelä, Jorma & Dufa, Virpi (toim.). Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveystalouden uudella vuosituohannella. Jyväskylä: PS-kustannus, 121.

Nuorisolaki 2006. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Nuorisolaki 2010. Kohta 7a§(20.8.2010/693). Viitattu 12.3.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Opetushallitus 2012. Aivot, oppimisen valmiudet ja koulunkäynti.
http://www.oph.fi/julkaisut/2012/aivot_oppimisen_valmiudet_ja_koulunkaynti

Raijas, Anu 2008. Arjen hyvinvointi ja mahdollisuudet sen mittaamiseen. Työselosteita ja esitelmää 110: 2008. Kuluttajatutkimuskeskus.

Rimpelä, Matti 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.), Suomalaisten hyvinvointi 2008. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 62–74.

Sounio, Lisa 2010. Brändikäs. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 46.

Sosiaaliportti 2013. Viitattu 23.4.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/toteuttaminen/?StyleSuffix=Print>

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto - Nuva ry. Osallisuusopas.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013. Viitattu 10.4.2013.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi

Vahvistamo 2013. Viitattu 10.4.2013.

<http://www.vahvistamo.fi/vahvistamo/hyvinvointi/>

Virolahden kunnan strategia 2012. Virolahden kunnanvaltuusto 18.6.2012.

Virolahden kunnan sivistyslautakunta 2012. Kokouspöytäkirja 30.10.2012.

Kotkan kaupunki 2012. Viitattu 14.3.2013.

http://www.kotka.fi/general/Uploads_files/hallinto_ja_talous/kotka_org_kaavio_HR_28.10.2011.pdf

Kouvolan kaupunki 2013. Viitattu 14.3.2013.

http://www.kouvola.fi/material/attachments/sivistystoimi/sivistystoimitilaaja/6EcYrWtJV/Hypa_organisaatio_2013.pdf

Julkaisemattomat lähteet:

Kaakon kaksikko 2009. Seudullinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009. Kehittämisen- ja toimenpide-ehdotukset Kaakon kaksikossa. Miehikkälän ja Virolahden kunnat.

Pulkkinen, Lea 2008. Luento: Nuorten hyvinvoinnin kehityspolkuja - näkökulmia riskien tai myönteisten tekijöiden toteutumiseen nuorten elämässä. Jyväskylä.

Haastattelut:

Hyttinen, Auli. Virolahden kunnan sivistystoimenjohtaja. Helmikuu 2013. Virolahti.
Seuri, Marjo. Miehikkälän kunnan sosiaali- ja terveystoimenjohtaja. Helmikuu 2013. Miehikkälä.
Havuaho, Osmo. Virolahden kunnan kunnanjohtaja. Helmikuu 2013. Virolahti.
Uski, Markku. Virolahden kunnan tekninen johtaja. Helmikuu 2013. Virolahti.
Peltola, Ulla. Kaakon 4H-yhdistyksen toiminnanjohtaja. Helmikuu 2013. Virolahti.

Taulukot:

Taulukko 1. Virolahden ja Miehikkälän kuntien liikunta-, nuoriso- ja kulttuuritoimen asiakas- ja palveluanalyysi, 2006.
Vapaa-aikatiimi 2006. Rasi, Sari & Ahonen, Veli-Matti & Manninen, Eila & Palonen, Merja & Saarilaakso, Mia.

Taulukko 2. Vapaa-aikatoimi omassa toimintaympäristössään (Rasi 2013).

LIITE 1

Haastattelukysymykset:

PARAS OMAN TOIMIALASI JA VAPAA-AIKATOIMEN VÄLINEN YHTEISTYÖ- TAI TOIMINTAMUOTO TÄLLÄ HETKELLÄ?

MINKÄLAISTA YHTEISTYÖTÄ TOIVOISIT TULEVAISUUDESSA?

MIKÄ ON MIELESTÄSI VAPAA-AIKATOIMEN ROOLI TAI TEHTÄVÄ KAAKON KAKSIKON HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTTAMISESSA?

MIHIN SIJOITTAISIT VAPAA-AIKATOIMEN PALVELUT SUUREMMASSA ORGANISAATIOSSA?

kaikki hajautettuna erilleen? / omana erillisenä yksikkönä?

MITKÄ KAAKON KAKSIKON TARJOAMISTA PALVELUISTA KOHENTAVAT ASUKKAIDEN ELÄMÄNLAATUA?

MINKÄLAISILLA PALVELUILLA SAAMME HOUKUTELTUA KAAKON KAKSIKON LISÄÄ ASUKKAITA?